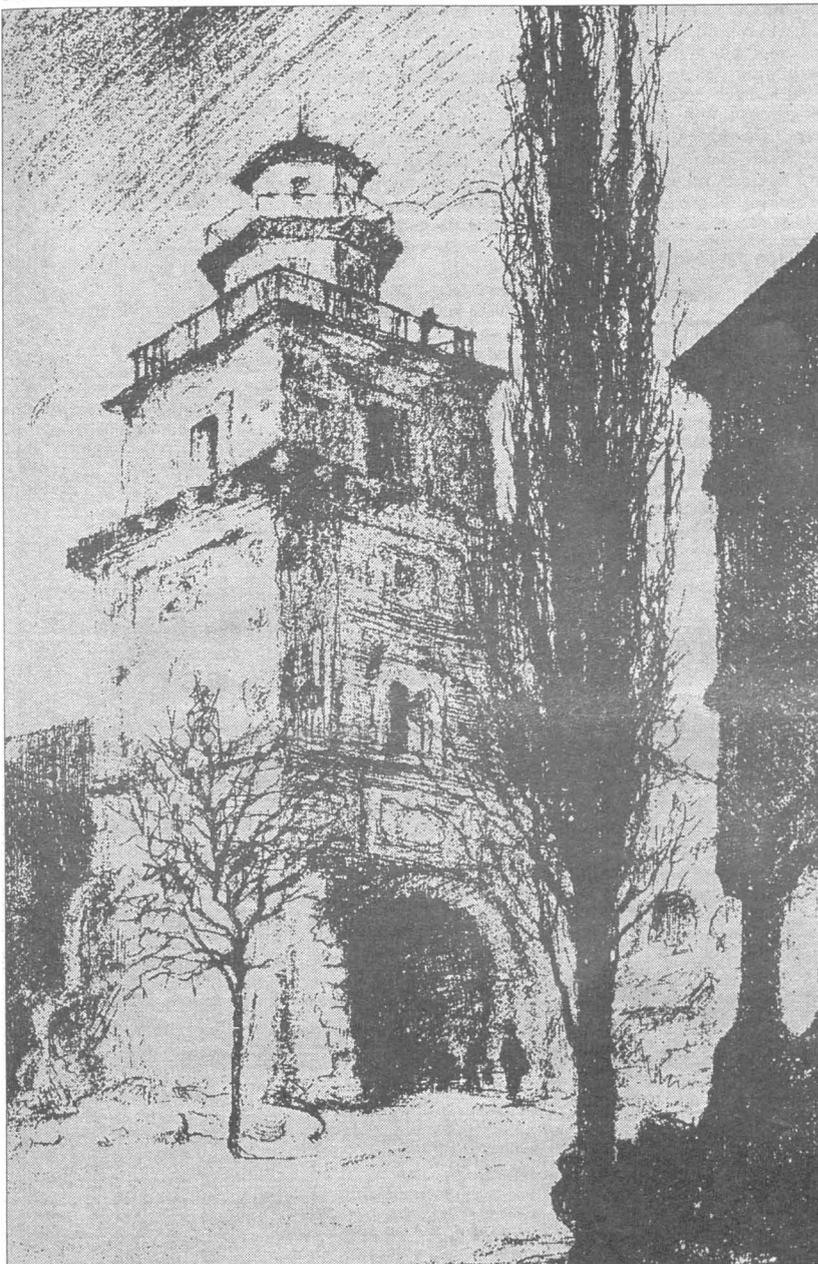

Redactor șef MARIN SORESCU

Turnul Colței

Fănuș NEAGU

ADEVĂRURILE NOPTII, LA UN JUBILEU ȘI CEVA

Ce mahnire galbenă ninge-n frunza care vrea să cadă? Sunt la Brăila și privesc malul dinspre baltă al Dunării. Aznoapte am isprăvit de citit ultimul roman al lui Buzura și, privind plopii și negura vântată de pe Munții Măcinului, tot aud vorbele unei bătrâne din carte: „... să nu fii îngrijorat, viața a fost astfel făcută și orânduită încât să te oblighe să aștepti cu plăcere moartea... Nu trebuie să-ți pară rău de nimic”. Aici, la Dunăre, unde timpul te pretinde întreg și oamenii nu-i dăruiesc decât rareori altceva decât visul, mă gândesc că prozatorii ardeleni sunt bogați neavând noapte. De la Rebreanu încoace, care e geniul tutelar și trandafirul dogmei, ei, cu foarte rare excepții, lucrează numai noaptea, pentru ei ziua e un Bărăgan inepuizabil în decepții – Bărăganul cel fără de vină! – pe care e bine să-l traversezi dormind, e piatra Balcanilor în care clocesc zgomote anarhice, alături de pericada romantică a grăului (bună de alintat copiii și de astâmpărat înfometajii) și-n care stau la pândă demonii desfătărilor lor subțiri.

Gusti Buzura și toți prozatorii de frunte ai Ardealului sunt ca arborele de tisă, acoperă cu mult prea multă umbră tot pământul peste care-au fost născuți să se întindă, nelăsând să crească sub ramurile lor măcar un fir de iarbă gălgâind cuvântări de poveste. Când îl văd pe Buzura (el mă vede mai puțin, silii de ambiții calde și de conjuncturi țesute cu fier rece), devin robul unui neîndemânatic surăs, surâsul vag ezoteric al prozatorului muntean ferm încredințat că romancierii din Transilvania sunt niște răuri crepusculare. Zic *Gusti Buzura* și înțeleg mistica unei durabilități ce ține de altă matcă decât aceea a câmpiei, mai dură și parcă totuși mai vulnerabilă. Născut în Marameș (poartă mereu sub ochelari și sub pleoapele vesele Munții Gutâi), fiu al unui topitor de plumb, fost, după

absolvirea liceului, ajutor de artificier într-o mină (și acum se mai pricepe să care fiitul), apoi educator la o școală minieră, apoi student la medicină și doctor care n-a profesat niciodată, *Gusti* a încercat în tinerețe să modeleze și lutul. A vrut să fie sculptor, dar a ieșit de sub mâinile lui altă muzică. Prin urmare, dealurile lui, totdeauna mai lunecoase decât câmpia (amintiți-vă de cel de la Malul cu flori), trăiesc înfipte în alte structuri ale destinului geologic. De aici, cu siguranță, și fraza lui mai colțuroasă și mai aglomerată, abruptă și mereu nesătulă de-a încorpora șase adevăruri în loc de unul, cu fruntea lipită de perete și mai puțin de fereastră, bună de despicat lemne, ca să scoți din ele lumină vie, dar niciodată sau aproape niciodată bună de pus la rană. Pe *Gusti Buzura* chiar și dușmanii lui cei mai înverșunați, care spun că nu-l pot citi până la capăt, nu se hazardează să-l declare sperjor. Ar fi prea mult? prea puțin? Ar fi, oricum, alătura cu drumul. Eu care cred că domnia prozei muntene (va mai dura probabil un mileniu) e ambiguitate, iar domnia prozei ardeleni e cercetare, dublată cum ar spune neamțul Bergengruen de credința că toate lucrurile se compun dintr-un miez divin și-un înveliș pământesc, sunt convins că odaia unde lucrează Buzura stă sub steaua lui Dostoievski, jucată în palme de-un Leonida Andreev sau Rebreanu.

El cunoaște până-n dunga zorilor adevărurile nopții: scriem pentru a nu ne sinucide și trăim spre a ne stăpâni ura și spre a ne încuraja aripile, indiferent că mai fiecare zboară spre alte depărtări, ca și ploaia ce-a început în clipa asta să cadă peste Brăila – o ploaie, *Gusti*, care spală mâinile, crește pâinea și păngărește mediocritatea ce sapă tranșee în jurul morilor cu grâu aurit. ■

POEME FĂRĂ STĂPÂN de Mircea Ciobanu

INSERT PLAY BACK, proză de Stelian Tănase

PROFESIUNEA DE SCRITOR de Eugen Simion

STAREA LITERATURII, dialog cu Ion Stratan de Nicolae Iliescu

130 DE ANI DE ROMAN ROMÂNESC, eseuri de Mircea Popa și Ion Pecie

SINE IRA ET STUDIO de Dumitru Micu

Mai semnează: Mihai Drăgănescu, Al. Piru, Lucian Chișu, Ion Cocora,

Radu Băieșu, Cornel Radu Constantinescu

CALENDAR

Festivalul
"Ion Băieșu"

Între 11 și 17 octombrie, va avea loc la Buzău Festivalul de teatru scurt „Ion Băieșu”. În cadrul festivalului se vor acorda premii pentru cei care au câștigat concursul de literatură dramatică, precum și pentru câștigătorii concursului de interpretare. În zilele de 16-17 octombrie se va desfășura seminarul de dramaturgie și teatrologie consacrat vieții și operei lui Ion Băieșu.

Vor participa personalități ale vieții literare și artistice din toată țara.

BREVIAR

Festivalul
"Costache Conachi"

Prima ediție a Festivalului național de poezie „Costache Conachi” a avut loc la sfârșitul lui septembrie, din inițiativa unui grup de intelectuali tecuceni, sub patronajul Inspectoratului pentru cultură al județului Galați, Primăriei municipiului Tecuci și Casei de cultură din localitate, cu sprijinul Ministerului Culturii, cu sprijinul de pomenire din lăcașul bisericesc ctitorit de Conachi în vatra satului Jigănești a fost oficiată de un sobor de profeți în frunte cu Prea Sfințitul Cassian Gălățeanu – episcop vicar al Episcopiei Dunării de Jos. La sesiunea de comunicări științifice inclusă în program au luat cuvântul profesorii Nicu C. Vărgolici, Ion T. Nelu, Nicolae Chiscop și Ionel Necula – acesta din urmă fiind principalul animator al festivalului, precum și cercetătorii Dumitru Grama și Claudia Slutu din Chișinău. Profilată la rândul ei cu grijă, concursul de poezie pentru tinerii debutanți din cadrul festivalului a beneficiat de spiritul de selecție al unui juriu prezidat de poetul Gheorghe Tomozei, ca membri figurând Sergiu Adam, Lucian Vasiliu, Ion Proca din Chișinău și alții. Trofeul festivalului și Premiul de 50.000 al Ministerului Culturii au fost dobândite de Ion Gheorghe-Tei din București, cu o selecție de rondeluri, care sperăm să vadă și lumina tiparului. (Vlad Andrei ORHEIANU).

BIBLIOGRAFIE

- Zoe Dumitrescu Bușulenga, Ștefan Luchian, Editura Arta Grafică, București, 1993 (Colecția „Arta pe înțelesul copiilor”), 40 p., 1000 lei.
- Dan Grigorescu, Theodor Pallady, Editura Arta Grafică, București, 1993 (Colecția „Arta pe înțelesul copiilor”), 40 p., 1000 lei.
- Valeriu Răpeanu, N. Iorga, Mircea Eliade, Nae Ionescu, Editura Arta Grafică, București, 1993, 248 p., 700 lei.
- Mihai Zamfir, Acasă, Editura Cartea Românească, București, 1992.
- Alexandru Papilian, Ex, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993.
- Andrei Corbea, Ego alter, alter ego, Editura Omnia, București, 1993, 218 p., 798 lei.
- Eugeniu Stavri, Camaiad cu ostatecul, Editura Festina, București, 91 p.
- Ion Andreiță, Misterul Fluvialului Galben, Editura Andră, București, 1993 (Colecția „Călător la un capăt de lume”), 228 p., 469 lei.

TUR DE ORIZONT

„Ne tragem
de la Râm,
dar unii se trag
de la râmă“

LITERATURA ȘI ARTA, cu subtitlul „săptămânal al Uniunii Scriitorilor din Moldova” – despre care am mai scris la această rubrică – este acum „cea mai citită publicație din Basarabia – mă sculam în zori ca s-o mai găsesc la chioșc”, ne spune un student de la Chișinău revenit după vacanță la Academia din București. Explicația interesului în creștere al cititorilor o aflăm în ultimele apariții ale suratei noastre de peste Prut. Revista a redevenit o redută de apărare a limbii române și nu numai a limbii, în fața unor amenințări resuscitate. Titrând cu primul vers din cea dintâi strofă a „Glossei” – „Multe trec pe dinainte” – și subtitrând scurt „Cenzorii”, Vasile Levițchi relatează, în numărul 37 crt. din LITERATURA ȘI ARTA, că redactorii unui program de concert „tipărit la Chișinău în zilele noastre, în cel de al doilea stat românesc, cum se spune pe aici cu jumătate de gură și tot mai rar, au trunchiat titlul lucrării lui George Enescu, au omis cuvântul Română, lăsând doar Rapsodia nr. 2”. Pe prima pagină a numărului următor îl revistei, Ion Țurcanu publică începutul unui studiu intitulat „Ce înseamnă pentru Republica Moldova nerecunoașterea etimonului român”, iar în pagina a doua, Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor, declară într-un interviu: „Aș putea răspunde prompt și laconic cu fulminantul adagiu eminescian: «Suntem români și punctum» (...) dacă nu ne-am da seama perfect de bine că «moldovenismul», «limba moldovenească» sunt pentru toți

atacanții – de la TELEVIZIUNE, TINERETUL MOLDOVEI, DREPTATEA etc. – un paravan sub care se ascund încercările monstruoase de a ne înfeuda unui nou imperiu și unei «independențe culturale basarabene», ceea ce este o absurditate. (...) De fapt, românii (moldovenii) se trag de la Râm, numai că unii se trag de la râmă”. Iată și câteva versuri tipărite în fruntea aceluiași număr al revistei de Grigore Vieru, sub titlul sardonice „Imbrățșirea firescului”: „Ai ochii plini de urdori – / Cum vrei să ne întreci? / Deși mereu / Îi cureți / Ca țeava unui pistol, / Chiar crezi că ne poți / Dobori?”

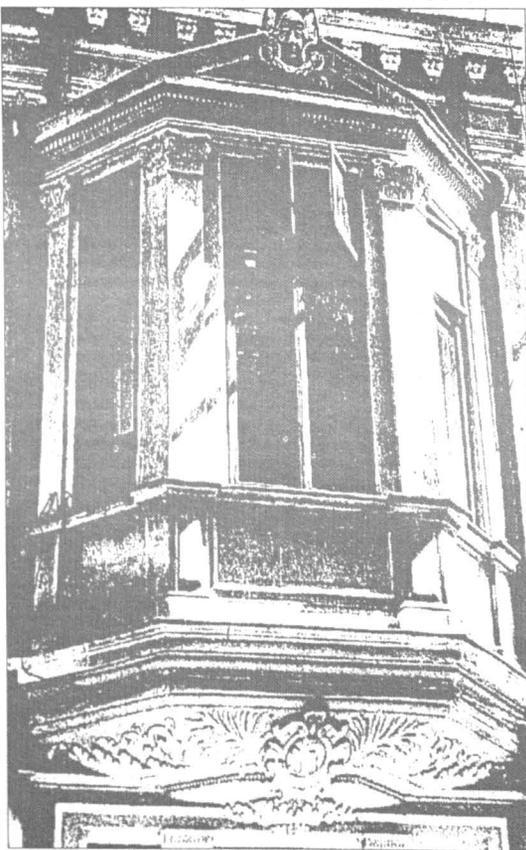
Un fabricant
de catran
a cuvântat la
Muzeul Literaturii

Vietăți de felul celei invocate de Mihai Cimpoi, în interviul pomenit în nota anterioară, există și dincoace de Prut. Redând mai sus versurile lui Grigore Vieru din LITERATURA ȘI ARTA, n-am putut să nu ne reamintim calomniile cu care-l împoșcau de mult Gheorghe Grigurcu în ROMÂNIA LITERARĂ din București, taxându-l drept „slujitor al prezidentului Snegur”, „într-o companie a slăbiciunilor pro-prezidențiale” ș.a.m.d. Amintirea ne-a fost stimulată și de cea mai recentă ispravă a criticului literar, citat uneori favorabil de noi la această rubrică, dar pe care nu știm ce impuls îl metamorfozează întempestiv în vietatea metaforizată de confratele basarabean. Ultima intruchipare contra-naturii a dlui Gheorghe Grigurcu s-a produs la un simpozion de la Muzeul Literaturii și a fost popularizată cu prisosință participativă

în ROMÂNIA LIBERĂ, de astă dată, prin pana unei anume Livia Manian-Stoenescu. Coroborând relatarea din numărul 1063 al acestei „Români...” cu fragmentele dintr-o stenogramă reprodușă în ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC nr. 186, nu ne dăm seama care performanță e mai mare: reaua credință de atâtea ori probată de cel ce scria foarte recent că istoria literaturii române e „slujită în veac” și „mănjită cu catran” de Argehi, Sadoveanu, Călinescu și Preda sau ignoranța tembelă a ziaristei care poartă calomnia până la aberație: „domnul Gheorghe Grigurcu a remarcat nostalgia criticii realist-socialiste, grupată astăzi la *Literaturul*, care-și continuă acuzațiile de «tendenționism lovinescian». Fidelitatea publicației față de părerile lui Tertulian și Crohmalniceanu o așează pe poziția celor care l-au considerat pe Lovinescu exponentul nerușinat a trei mari puteri: Anglia, America și Franța.” Bravos și la mai mare, Livia, că de Gheorghe n-are rost să mai vorbim!

O „reorientare
a centrului
spiritual al
culturii românești”?

Numărul 10 (3/1993) din seria nouă a DACIEI LITERARE – care apare la Iași sub direcția de onoare a lui Alexandru Zub, în coordonarea lui Lucian Vasiliu – este o laborioasă monografie asupra prezentului cultural al Basarabiei, „a toată țara Moldova”, asupra integrității culturii românești în direcția celor trei sferturi de veac de la Marea Unire. Printre cele mai revelatoare pagini ni se par măturile lui Val Condurache și Mircea Ivănescu despre experiența trăită în această mare parte din țară întinsă între Carpați și Nistru, cu deschiderile cuvenite spre tot spațiul românesc și spre lume. Rubricile tradiționale ale revistei – „Ferestre luminate”, „Arca lui Noe”, „Junimea” – ca și grupajele „Istoria restaurării, restaurarea istoriei” sau „Exilul și împărțirea”, adună sub atât de ingenioasele sintagme contribuții substanțiale semnate de Mihai Cimpoi, Z. Ornea, Alexandru Andriescu, Lucia Berdan, Ștefan Avădanei, Emilian Galaicu-Păun, spre a spica doar câteva semnături. Nu sunt evitate punctele delicate ale sincronizării întru modernitate a căutărilor literare și a profilurilor culturale variate din spațiul ce ne aparține, asupra cărora se apleacă Liviu Codrin Cuțuțaru, Gavril Istrate, Nicolae Cărlan, Alexandru Husar, Constantin Ciopraga – unii comentând recente apariții la editurile din Chișinău, Iași și București. Versuri de Ioanid Romanescu, Ion Hadărcă, Vlad Neagoe și Alexandru Corduneanu și excelențele reproduceri ale lucrărilor grafice ale lui Th. Kiñiacoff-Suruceanu, din volumul *Covor basarabean*, apărut la Iași în 1943, împlinesc acest număr de referință al DACIEI LITERARE. Să subscriem oare opinii exprimate de Cezar Ivănescu, în dialogul său cu Cassian Maria Spiridon: „În Moldova, cred eu, începe să se reorienteze centrul spiritual al culturii românești – în Iași în mod special?”

București, str. Olteni nr. 3, în timpul demolării

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

Literatorul

Săptămânal
de literatură și artă
editat de
MINISTERUL
CULTURII

Anul III, nr. 40 (109) 1993

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FANUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Redacția:
Lucian Chișu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori șefi adjuncți
Valerian Sava
-secretar general de redacție
Radu Băieșu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
-redactori

Mihai D. Popescu
-machetare și secretariat
Vasile Blendea
-fotografie

Adresa redacției:
București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 617.10.23; 617.60.10,
int. 2243, 2248,
cașuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă,
Publicitate și
Tipărituri, Piața
Presei Libere nr. 1,
sector 1, București

Anunțăm cititorii
noștri că
abonamentele la
revista

"LITERATORUL" se
fac la oficiile poștale,
factorii poștali și
difuzorii voluntari din
întreprinderi și
instituții

Cititorii din
străinătate se pot
abona prin RODIPET
S.A. – PO BOX 33-57;
telex: 11995 sau
11034;
telex: (40)-0-185673
București – Piața
Presei Libere nr. 1,
România

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 2046.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare
computerizată

JORDAN
1063

Tiparul executat la
PROGRESUL ROMÂNESC SA
București

CRONICA LITERARĂ

LOGOS

Eugen SIMION

Profesiunea de scriitor

«Ce este scriitorul și care este statutul lui social? Din exemplele date de cercetătorul ieșean L. Volovici în interesanta lui carte despre apariția scriitorului în cultura românească și din altele deduc că scriitorul român s-a gândit, totdeauna, într-o dublă ipostază: aceea de *profet* și de *meșteșugar*. Heliade Rădulescu credea că Poetul este Părintele națiunii și că poezia poate totuși: Competența ei se întinde de la gramatică la creația divină. A scrie este a întemeia, a *plasma* o spiritualitate și a pune bazele națiunii. *Literatura*, spune el, este *politica noastră cea mai bună*.

care nu mă poate nimeni demite». Heliade are o tipografie și trăiește, ca și Anton Pann, scriind. Acesta din urmă publică numeroase prefețe și înștiințări prin care solicită ajutorul bănesc al publicului. El laudă, într-un loc, pe ploieșteni pentru că, fiind oameni cu credință, citesc mai mult decât alții, cultivându-și, astfel, sufletul... Numărul acestor meșteșugari care vor să educe prin scrierile lor păturile de jos ale poporului este, la 1840, destul de mare. Între 1775–1800 numai 13 autori (citim în studiul amintit) publică scrierile lor, în timp ce între 1829–1850 în Muntenia

gândească la rigorile profesiunii lui. Meșteșugarul continuă să trăiască în fanteziile profetului, profetul nu uită că poezia este un *invăș* (termenul aparține lui Heliade), o profesiune care își are legile și statutul ei. Heliade (tot Heliade!) numără silabele versului și fulgeră în articole când ritmul versului nu e bun. Conștiința lui și a altora e că numai literatura *bună* poate să facă *bine*, să însuflească și să educe poporul. „O poezie care fiind bună poate să facă mare bine”... notează în jurnalul său C.A. Rosetti, cel care în *Câteva cuvinte asupra canțonetei* laudă pe poezii-trubaduri cu aceste superbe cuvinte: ei „trecură pe pământ să mai învelescă puțin această lume bătrână, care nu putem și sau spune de ce, care are un fel de aplecare spre intristare”...

Lumea *cam are*, adevărat, acest fel de aplecare, însă care este rostul poetului dacă nu acela să-i dea curajul de a trăi și de a face ceva durabil și frumos? Poetul de la 1850 are în grad maxim conștiința acestei misii și nu ezită să facă, încă o dată, de toate: să scrie o gramatică, să facă o revoluție, să întemeieze o mitologie națională și să moară, cum se zice, pentru o idee...

Scrisul este un angajament total, scrisul antrenează o estetică și o morală. A trebuit să apară

Mihai DRĂGĂNESCU

Netimp și eternitate (IV)

Eternitatea este o realitate profundă pe care știința ar dori s-o cerceteze, iar spiritul s-o cunoască direct. Caracterul poetic al eternității provine din arheul primordial și fundamental pe care ea îl posedă în netimpul ei, și în nespațiu al arheului care reprezintă sensul existenței înțelegându-se pe sine și menținându-se pe sine în unite. Deși, științific, acest arheu este o informație, dar o informație fenomenologică sau ortosens, el se manifestă deplin numai în eternitate, într-un mod sau în moduri din care numai valuri mărginașe pot atinge ființa noastră și numai dacă aceasta gândește înspre zorile eternității.

Neeternitatea este de fapt domeniul nostru de bază care ne captează aproape în întregime.

Dacă eternitatea respiră netimp și nespațiu, neeternitatea este cuprinsă în timp și spațiu. Deoarece spațiul nu poate fi decât o formă de substanță, neeternitatea este lumea substanțelor. Atunci nu este greu să ne imaginăm că toate substanțele din spațiu sunt și ele spațiu, de fapt diferite stări ale acestuia. *Corpul unui om este și el o stare a spațiului și fără ezitare putem trece cu vederea disecarea lui în molecule sau chiar în particule elementare.*

Corpul viu este o formă și o stare a spațiului diferită de aceea a unui corp neviu. Starea spațiului care este corp viu se găsește în neeternitate. Neeternitatea presupune totuși eternitatea introdusă, oricât de „puțină” ar fi ea în corpul viu. Starea spațiului care este corp neviu se găsește în eternitate.

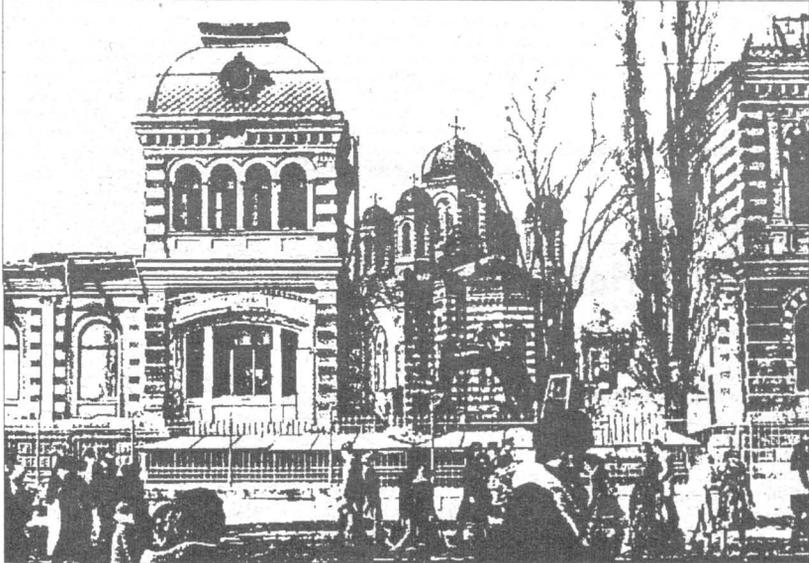
Universul fără viață este eferem, universul cu viață este neetern.

Între eferemitate, neeternitate și eternitate se găsește și spiritul omului.

Poate oare spiritul desprins de spațiul său, sau numai sufletul unui spirit, să păstreze pentru sine informația fenomenologică pe care și-a creat-o în viață? Lăsând înapoi eferemul spațiu propriu, s-ar putea ca uitat și nesuștinut de alte spirite, în stare neeternă sau eternă, el să dispare informațional. Acest spirit devine eferem și sufletul lui se va contopi în oceanul nespațial și netemporal al eternității.

Dar s-ar putea să nu fie uitat, ci susținut, și atunci sufletul său în oceanul eternității să poarte în continuare din informația fenomenologică pe care a avut-o.

În mod similar, fie și numai prin susținerea oamenilor neeterni este posibil să poată fi generată o componentă a lui Dumnezeu care să nu mai fie un eveniment rar în timp, ci unul persistent. Toate acele rugă, laude, gânduri de bine emise de mințile oamenilor, în întimitatea lor sau în luminile de ceară, de argint și de aur ale bisericilor și templelor, creează o parte de Dumnezeu manifestat printr-un ortosens specific, informaterial, care este prezent și stă, fizic și informațional, la dispoziția fiecărei minți umane. De aceea spunem, în altă parte, că o parte din Dumnezeu ar putea fi a românilor. Să nu uităm că geto-dacii se credeau nemuritori, iar aceasta nu era o idee simplă, ci una complexă dacă ne gândim prin analogie la construcțiile calendaristic-astronomice de la Sarmisegetuza. În căutarea divinității, a existenței profunde, acestea i se pot descoperi multiple forme, dar aceste componente ale divinității nu ar fi posibile fără preexistența eternității care acceptă să fie îmbogățită de cei neeterni. ■

București, Spitalul Brâncovenesc în timpul demolării

Văcăreștii, Conachi scriau pentru „trebuințele” lor, Heliade, Grigore Alexandrescu scriu pentru trebuințele nației. Și unii și alții au însă o clară, înaltă conștiință a scrisului. A scrie este pentru ei a inventa un limbaj, adică o gramatică și o retorică. Nașterea conștiinței erotice duce la Conachi, de pildă, la nașterea conștiinței lirice. Ca să seducă ochii *ibovnicei slăvite*, el seduce mai întâi (compilează, adaptează) o retorică. Nu-și iscălește versurile și nici nu este preocupat de soarta lor pentru că poetul n-are încă, la 1800–1820, sentimentul notorietății și al originalității. Mumuleanu nu-și pune numele pe coperta primului său volum de versuri. Alții semnează cu inițiale. Scrisul nu-i încă o profesiune, scrisul este o desfătare, o *trecere* și o *petrecere*.

Nu trece însă mult timp și scrisul devine o preocupare socială, iar scriitorul un meșteșugar cu o limpede conștiință profesională. „Eu sunt și voi să fiu ceea ce sunt – scrie Heliade Rădulescu – *meseriaș*, nimeni nu mă poate scoate din *scriitor român*, din cunoștințele mele bune rele câte am, și din viața și împregiurările mele trecute. Asta e posesia și dregătoria mele, din

publică 61 de autori, în Moldova 32, în Transilvania 19 și în Bucovina 5. *Autorul* devine, se pare, o profesiune solicitată de mulți, nu însă și o profesiune rentabilă, din moment ce Heliade, care publicase un răsunător pamflet împotriva impostorilor, scrie în altă parte propoziții amare, descurajante, despre condiția materială a scriitorului.

Precarele mijloace nu întunecă însă imaginea celui alt vis, mult mai profund și mai stăruitor, al meșteșugarului: imaginea „nesațului” său cel mare, mitul profetismului său. Heliade nu este singurul care se consideră un profet și un exponent al ființei naționale. Considerând că darul (harul) lor vine de la cer, scriitorii de la 1848 vor să facă și să desăvârșască totul: literatura și statul român. Ei simt că au o misiune sacră pe pământ și poezia (literatura) este instrumentul lor cel mai eficace. Fac politică, participă direct la declanșarea unei revoluții, țin discursuri înflăcărâte, devin miniștri, se refugiază din fața forțelor represive, revin, întemeiază reviste, devin directori de conștiință națională. Mitul genialității creatorului crește, însă mitul nu împiedică scriitorul să

Maioreșcu pentru a disciplina acest angajament și a face din literatură o profesiune vegheată, mai sever, de către disciplina estetică. Credința (sau intuiția, nu știm cum să-i zicem) lui C.A. Rosetti că „fiind bună” o poezie poate să facă bine, capătă acum o modificare și un fundament teoretic: *numai o poezie bună poate să facă bine...*

Dar ce poate să facă poezia? Ea nu poate, evident, să dea omului bunuri materiale. Nu-l poate feri de maladiile trupului și ale spiritului, nu-l poate vindeca de obsesia morții. Poate însă, vorba poetului, să mai învelescă lumea care *cam are o aplecare spre intristare*, însă nici acest fapt nu e totdeauna sigur. Poezia poate satisface, așa cum se întâmplă în epoca lui Conachi, trebuințele sentimentale ale individului. Dacă îndrăgostitul are dar poetic lucrul este simplu, iar dacă nu, lucrul este tot simplu pentru că îndrăgostitul poate împrumuta stihurile lui, mai dotat. Această funcție s-a demodat însă în epoca modernă. Poezia își propune alte scopuri și poetul a căpătat alt statut.

Lăsând deoparte scopurile (complexe și variate) să spunem un cuvânt despre statutul profesional al scriitorului. El

decurge, s-a văzut, din necesitatea unei misiuni înalte, de ordin spiritual, a unei angajări sociale, patriotice, și se bizuie pe o conștiință (experiență) profesională. De aproape două sute de ani de când *scrisul* a devenit la noi, la români, o profesiune, scriitorul a luptat ca profesiunea lui să fie liberă și respectată.

Dar ca să fie respectată, a trebuit ca el, scriitorul, să se respecte și să respecte opera celorlalți. Nu cunosc cazul nici unui scriitor care să fi rămas în literatură prin urile lui abjecte, înșoșitoare. Și nu mai cred în nici un chip că o operă veritabilă (acolo unde există) poate scuza, la infinit, omul mai prejos de talentul său.

Profesiunea de scriitor implică o exigență, întâi, de ordin moral. A accepta, de pildă, spiritul democrației și a îmbrățișa cauza umanizării. În acest secol în care omul a fost de multe ori umilit, înjosit, scriitorul trebuie să ia apărarea omului. Scriitorul trebuie să creadă în spiritul democrației pentru că numai democrația valorilor poate împinge civilizația înainte.

A fi scriitor înseamnă, apoi, a primi fără suspiciune spiritul emulației loiale. Scriem cărți nu pentru „a dărâma” pe alții, ci

pentru a transmite ceva – dacă se poate – esențial despre noi și lumea în care trăim. Publicăm poeme, romane, eseuri nu pentru a câpăta „putere”, ci pentru a lumina cu modestele noastre forțe un colț umbrat al existenței.

Puterea scriitorului poate veni de la opera lui. A fi citit, elogiut, contestat, urmat în ideile tale este singura și reală răsplătă a efortului dur pe care l-ai depus pentru a da un corp ideilor. Dacă opera este reușită în raport cu premisele ei, este imposibil ca recunoașterea să nu vină, azi sau mâine. Scriitorul care recurge la argumente extraliterare pentru a-și face dreptate singur este, după mine, dovada unei patologice neîncrederi în puterea cărților lui de a convinge. Răbdarea înseamnă conștiința proprii valori. Marii scriitori au fost toleranți și au avut totdeauna răbdare. Autorii care sar în capul criticilor și preconizează represalii împotriva lor nu acceptă, în realitate, democrația culturii și nu respectă psihologia profesiunii în care au intrat.

A fi scriitor (parafrazez profesiunea celebră a unui gânditor) înseamnă, între altele, a admite că adversarul tău are dreptate.

VIATA CĂRȚILOR

Afinități spirituale

W. D. Snodgrass
CINCI BALADE POPULARE
/ FIVE FOLK BALLADS
Ed. Cartea Românească
București, 1993

Editura Cartea Românească a tipărit recent în ediție bilingvă *Cinci balade populare (Five folk ballads)*. Versiunea în limba engleză aparține unui foarte cunoscut poet american, W.D. Snodgrass (premiul Pulitzer precum și cele acordate de „National Institute of Arts”, „Academy of American Poets”, „Guggenheim Foundation”), extrem de interesat de matricea stilistică a folclorului românesc pe care l-a cunoscut, nevorbitor de limba română fiind, grație unei întâmplări ce merita evocată. Afându-se în România și dornic de a ști mai multe despre români nu doar prin intermediul oficialităților culturale, Snodgrass „a plonjat”, într-o bună zi, în oceanul social și, n-are importanță cum, a ajuns în fața institutului de folclor din București. A plecat de acolo „clătându-se sub greutatea a două vrafuri de cărți și plăci, copleșit de bogăția materialelor incitante” încredințat de directorul institutului, folcloristul Mihai Pop. A audiat înregistrări ale baladelor și a intuit în fervoarea interpretativă a rapsozilor, repet fără a cunoaște limba română, dramatismul unei experiențe existențiale cum numai în marea artă se poate întâlni. Fulgerul acestei revelații l-a marcat multă vreme, înăruindu-l artistic. „Vreme de un sfert de secol, preocuparea cu aceste balade s-a dovedit a fi o îmbogățire majoră a carierei și opere mele”, afirmă poetul considerat de specialiștii literaturii americane unul dintre reprezentanții de seamă ai lirismului confesional și intimist. Observația se încadrează în acele echivalențe spirituale izvorâte dintr-o mare afinitate, stabilită de poetul american cu limba română în primul rând prin valențele eufonice ale acesteia. Descoperirea confirmă totodată teoriile folcloriștilor și a onora dintre filosofi români care au semnalat simplul estetic al limbii, nemindul prin autoritatea lui C. Noica atât de potrivit „creație și frumos în rostirea românească”. Ar fi de ajuns să amintesc, în susținerea acestui mare adevăr, că româna este singura dintre limbile romane în care noțiunea estetică de „frumos” implică prin etimologie o atitudine artistică. *Frumos* provine din latinescul *formosus*, care la rândul-i descinde din grecescul *morfi*, „formă”. Așadar, în limba română, valoarea intrinsecă a cuvântului implică o scară de valori, un principiu supraordonator, „formă”, însemnând totodată ordine și armonie.

Nu e de mirare că un poet de sensibilitatea lui Snodgrass a fost atât de pasional câștigat de poezia tradițională populară. El a tradus *Mioriia*, *Meșterul Manole*, *Soarele și Luna*, *Toma Alimăș*, *Damean* și *Săla*. Doar ultima baladă e foarte puțin cunoscută. În rest alegerea evidențiază, chiar și prin simpla enumerare, caracterul reprezentativ al selecției. Plină de interes este și „nota” din finalul volumului, adevărat laborator de creație cuprinzând observații

pertinente asupra artei traducerii și chestiunilor ridicate de dificultatea transunerilor prozodice dintr-o limbă în alta. Autorul a respectat „firea” limbii noastre, caracterul accentului, lungimea versurilor servindu-se excelent de suportul melodic al baladelor traduse, pentru a se apropia de modelul eufonic ideal. Acordul subtil dintre „noua metrică”, a textului englezesc, și atmosfera baladelor e respectat cu fidelitate. Profund apropiat în sonuri și ecouri de variantele românești, textul lui W.D. Snodgrass încorporează, laolaltă cu emoția și finețea transunerii, acea putere ascunsă care stă în noi și deasupra noastră, din baladele românești.

Importanța pe care W.D. Snodgrass o acordă epicii populare are mai mult decât semnificația unui gest stimabil. E reconfortant să constată că un mare poet american își îndreaptă atenția asupra valorilor universale ale spiritului popular românesc, că le celebrează și le face cunoscute animat de bucuria lăuntrică de a împărtăși confracții aceste comori, în timp ce unii dintre scriitorii autohtoni nu știu cum să mai imite experiențele de ultimă oră, reclamate de spiritul veacului, în realitate facile și trecătoare capricii de ... modă.

Lucian CHIȘU

Inițiere în pictură

Dan Grigorescu
THEODOR PALLADY
Editura Arta Grafică
București, 1993

Ca o confirmare a premiului atribuit în acest an la Târgul de carte estivală de la Neptun de către Ministerul Culturii editurii Arta Grafică, pentru realizările deosebite în domeniul cărții pentru copii, este apariția micromonografiei „Theodor Pallady”, aparținând criticului de artă și profesorului Dan Grigorescu. În colecția inaugurată cu acest prilej și intitulată „Arta pe înțelesul copiilor”, volumul de numai 40 de pagini, realizat în condiții grafice de excepție, urmărește familiarizarea celor mai mici cititori cu viața și opera unuia dintre cei mai importanți pictori români, care obișnuia să spună despre sine: „Nu sunt modern, sunt din toate timpurile”.

Lucrarea poate fi considerată o introducere în lumea mirifică a picturii prin intermediul valențelor coloristice ale cuvântului, căci pasiunea autorului pentru descifrarea tainelor literaturii și ale artelor plastice este pentru cititor un fericit prilej de educație estetică. Redactată într-un stil accesibil și atractiv, lucrarea „Theodor Pallady” realizată de profesorul Dan Grigorescu creionează tradiția culturală a familiei din care provenea pictorul, precum și amănunțit în care s-a format acest reprezentant de seamă al picturii românești. Anii de ucenicie la Dresda și apoi la Paris i-au înlesnit artistului întâlniri cu personalități și fenomene culturale din cele mai diverse. Este un prilej pentru autorul cărții de a introduce pe parcursul narațiunii unele noțiuni precum acelea de „impressionism”, „tehnică laviului”, „natură moartă” sau „tablou de gen”, noțiuni care presupun de obicei un cititor

avizat. Și cu atât mai mult este de apreciat lucrarea profesorului Dan Grigorescu, cu cât fiecare dintre noțiunile menționate este explicată într-o manieră clară, accesibilă, într-o formă pe înțelesul tinerelor generații profund marcate cultural de impactul cu mass-media și de sistemul de învățământ ce nu acorda suficientă importanță cunoașterii istoriei artelor în general. Permanentele trimiteri, multiplele legături pe care autorul le face între pictură, muzică și literatură constituie un prilej de a înțelege arta lui Pallady și arhitectura ei interioară: „Unii critici au comparat pictura lui Pallady cu muzica; pentru că, asemenea muzicii, e clădită pe temeiul unor legi neînduplecate dar, când se încheie construcția, ea cântă. Marea artă a lui Pallady e aceea de a nu fi lăsat să se deslușească în nici un chip geometria pe care e clădită pictura lui, ci să fi dea privitorului puțința să se bucure numai de cântecul culorilor și al liniilor ei. „Referințele pe care autorul le face la personalitatea lui Theodor Pallady sunt menite să evidențieze rolul pe care l-a avut conștiința propriei vocații în cazul alegerii unei profesii de creștină. „Am știut ce vreau, am răbit toate piedicile, își va aminti mai târziu cel care prin intermediul „desenului său clar și energic a făcut ca mulți artiști și critici să-l socotească un adevărat poet al liniei, cu aceeași îndreptărire cu care i s-a spus un adevărat poet al culorii”.

Luiza MARINESCU

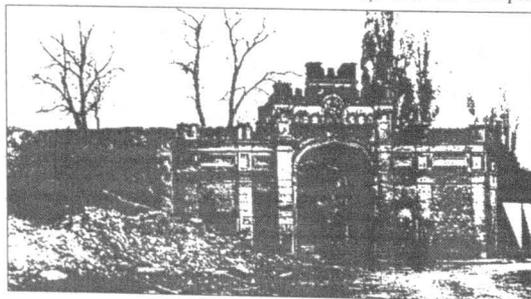
Un roman "de tranziție"

Nina Ceranu
SINGURĂTATE ÎN DOI
Editura Excelsior
Timișoara, 1993

Nimic n-ar îndreptăți, la o rapidă ochire, o paralelă între proza aspră a Ninei Ceranu (așa cum o știam) și pelteaua sentimentaloidă a narațiunilor romanțioase, în certă explozie de popularitate. Într-o vreme tulbură, care ne-a aruncat în „jungla tranziției”, romanul sentimental - afirma Jayne Ann Krentz, unul din starurile acestei literaturi - pledează pentru „literatura supraviețuirii”. Chiar dacă mai sus-citata afirmație viza un alt context (America se există și militant-feministă, îmbrățișând anti-etnocentrismul) ea poate fi lesne transferată la noi, oferind o

Ne întorcem, deci, la Nina Ceranu, o prozatoare bine așezată într-un topos, oferind acum, prin *Singurătate în doi* (sub un titlu, să recunoaștem, și comercial și uzat) nu o idilă somnoroasă ci o autoscopie nemiloasă. Fiindcă autoarea pune sub lupă „un segment din viață”. Lar protagonistă, orfelina Eca Schwartz, până va ajunge la acea *hotărâre mare* își narează propria existență în care mijeste dragostea; ea, deopotrivă, vrea să-și scrie singurătatea și să-și steargă amintirile. Crezând în alt destin, se afundă în vis. Episoadele care se alătură visului-pozește (proiectând sperate întâlniri cu Miti Radulovic, avocatul-fantomă care îi bănuie anii tineri) se implântă în soul ficțional. Schimbând gazele dar păstrându-și singurătatea, Eca traversează medii felurite și situații confuze. Evadează din *căminul-temniță* și „domeniul Tipa” întrebându-se care i-ar fi fost rostul în casa directorului, doritor a se „hrăni” (platonice) din tineretea ei. Nu e vorba însă de o relatare nudă. După cum, încredințându-se cititorului cu totală sinceritate, se adăpostește îndărătul unei ficțiuni secunde. Aceste notații „de jurnal”, bine strunite în regim epic, narează un destin și dezvăluie omul intim (taciturn, în termenii lui Tournier). Mai mult, știind că în relația cu un destin inesențial poate deveni expresiv (observația e a lui Eugen Simion) iar deficitul existențial se convertește în energie epică. Construind acest aparent hibrid românesc, Nina Ceranu acceptă o frontieră laxă și reușește un câștig de reflexivitate. De altminteri, tiparul jurnalului nu se împacă cu epoul pur. Dar punctul forte al autoarei rămâne *oralitatea*. Chiar dacă în dialoguri se strecoară câteva stridențe și „oltenisme” sunt în exces, chiar dacă neglijențele nu lipsesc și unele cuvinte („închearbă”, de pildă) sunt folosite cu îndărătnicie, Nina Ceranu confirmă și se anunță, pe multe pagini din ultima ei carte, o prozatoare puternică. O prozatoare care „citește” lumea prin lentila feminității, cu fine antene psihologice și care e interesată de oscilațiile sufletelor vulnerate.

Ca să fim drepti, nici nu interesează câtă autobiografie încapă în rama narațiunii. Nina Ceranu se mișcă într-o lume pe care o cunoaște bine, chiar dacă fundalul social se dezvăluie estompat. Fără apăsătoare teoretizant, fără a face din roman o hermeneutică sui-generis, fără a repenta ghetoul sexual (ca dovadă, alternația unghiurilor), Nina Ceranu s-a apropiat de „lecția scriiturii”. Prea-piul existențial e drenat însă și lumile „de jos”, explorate cu minuțiozitate și har, se răsfrâng în oglinzile unei sensibilități care nu acceptă

București, poarta din Dealul Arsenalului în timpul demolării

primă explicație nu doar pentru invazia sub-literaturii „de tarabă” ci și pentru interenția fotofotoare de a o achiziționa.

Dar să nu stăruim în astfel de considerații (oricum, aproximative) privind sociologia recepției,

tranzacția. Ca *jurnal mimat*, sîropoate de alocuri, „Singurătate în doi” pare a fi o carte de tranziție; căutarea continuă dar solidul talent al autoarei e o garanție.

Adrian Dinu RACHIERU

Peregrinul sau Peisajul convertit

Mircea Micu
SINGUR ÎN MONGOLIA
Editura Globus
București, 1993

Recenta carte a lui Mircea Micu este o romanțare poetică, lirică a unei lumi sălbatice în geografia ei, dar cu oameni având sufletul larg ca imensa stepă. Mongolia este văzută de scriitor din unghiuri și perspective diverse. Peisajul apare, în acest fel, multidimensional. În linii sigure, el conturează o lume fascinantă, mirifică deși stranie, cu munți selenari, ruginiți sau cu un deșert imens de iarbă, punctat de iurtele tradiționale. Mircea Micu este un „explorator” de factură specială, descoperind, acolo unde ochiul obișnuit nu este în stare să perceapă, o lume de legendă și mit, privești pe care apoi le convertește și fixează în imagini unice. Tehnica în care este concepută și scrisă această carte amintește de arta filmică, oferind imagini caleidoscopice pline de culoare, în care vizualul este aglomerat cu afectivul; rând pe rând, prin fața cititorului se perindă momentele degzagabile pentru scriitorul înfricoșat de un traseu atât de lung), „*Jamaserile*” (templele budiste), herghelile de cai, obiceiurile, tradițiile și credințele ancestrale ale locuitorilor acestor ținuturi, relatarea unei tulburătoare povești de dragoste a haiducului ce-și plânge iubita peregrinând din iurtă-n iurtă și cântând la tradiționalul „*morunhor*” (instrument cu coarde) - ca un veritabil Orfeu mongol. Pe parcurs, aflăm ce este *cumânsul*, vodca „Archi” și boțul cu carne, deosebit de delicios, după cum ne asigură scriitorul.

Peisajul - Mircea Micu poate fi considerat un maestru al *descrierii acestuia* - apare ca un laitmotiv al compoziției sale kinetice, în mișcare: Podișul înalt, Deșertul Gobi, zona celor 7 lacuri ca un „colier de argint” albăstrui, pe care „plutesc în somnolență regală sute de lebede cu ciocuri de rubin”, apoi stea cu iarba înaltă foșnind ca o mare valuriță, deasupra căreia cerul își dă senzația proximității.

Peisajul se animă căpătând rezonanțe stranii sub vraja legendei, în care amintirea vestitului Han prinde contururi parcă materiale: „o dată pe an, toamna, când iarba stepei începe să se ofilească, sunând metalic sub vânturile reci venite dinspre Nord, dacă e noapte cu lună plină, lună care nici nu răsare, nici nu apune, ci stă neclintită în țărâa cerului, ca o stea fixă, un cal alb se arată spărgând cu strălucirea-i fosforescentă negura nopții. E vestitul sufletului Mareului Han...”

Filtrat prin ochiul și inima poetului Mircea Micu, peisajul mongol s-a convertit în artă.

I. MIHUT

Mircea CIOBANU

Poeme fără stăpân

* * *

Vara s-a dus,
vorbele care la munte s-au zis
se-aud acuma la șes,
miriștea fumegă –
frunza cade bătrână,
trece un veac până când vântul
o află și-o toacă
mărunt într-un colț de terasă.

Aici voi rămâne, am spus-o mereu.
Spun iarăși: Aici voi rămâne. De-aici,
se vede mai bine
măcelul cu furci și topoare,
soarele roșu-al zaverei
se-aude mai bine urlând
când se stinge pe ape.

* * *

Păsări cu zborul sălbatic
se-aud pe deasupra
gării pustii;
umbra lor iute
cade-n fântâna de-alături și iese
abia în oglinda
mostiștei verzi din apus.

Păsări din veacul trecut vin să-si lase
șirul de ouă pe ape,
la voia-ntâmplării:
ele nuntesc în văzduh,
ele dorm în văzduh
moartea lor se petrece-n văzduh –
aleluia!

Voi, păsări,
rugămu-ne vouă,
când veți trece în celălalt veac
lăsați-vă oasele mici și subțiri
pe umerii fiilor noștri,
fiți blânde și-ndurătoare
cu ei.

Amiaza neagră

Miezul căldurii și-al zilei se-ntunecă
până la negru.
Cât fluturarea unui zăbranic
pe dinaintea privirii durează
clipa de beznă –

acum se aude păunul țipând
în grădina pustie;
acum cade omul
înjunghiat lângă zid
și nimeni nu-l vede; străinul
rămâne pe-afară orbit de-ntuneric.

Cel care-aleargă pe străzile albe ca
varul sunt eu.

Cronica vântului

Ieri, în amurg,
vântul bătea de la nord –
azi nu mai știu dincotro; girueta
tremură-n loc, încordată,
cum tremură limba
celui ce-și uită cuvântul.

Astfel trece și vara,
trec și fructele ei,
lumea însăși se coace;
roșul se face mai galben ca foaia de
ceară –

pasărea graur
pică sătulă pe miriști.

Depart, pe maluri de lacuri,
recele vânt umflă pânze, sfărâmă
pontoane,

aici, pe sub plopii
bătrâni și puhavi nu mai are
nimic, pentru nimeni, de spus.

* * *

Se trebuia să se-ntâmpl
se-ntâmplă acum: cade noaptea,
casa Mariei se umple treptat

de-ntuneric –

ușa altul o-nchide,
altul strecoară sub piatra tăinuitoare
cheile casei,
altul se uită măhnit peste umăr și vede
cum iarba
astupă cărarea.

În casă
firul de praf rătăcește pe-un rest de
oglină.
Ani la rând au vorbit despre firul de
praf;
despre el, într-o zi, va veni să ne spună
cuvinte înalte un om de pe
cealaltă lume.

Până atunci, despre firul de praf care
tulbură
liniștea casei
spun doar atât: că alunecă, parcă de
sine, pe-un rest de oglindă.

Cât despre sufletul cui a plecat,
spun că se-apeacă încet peste marginea
câinii cu apă –
apa, din pricina lui, se retrage cu
spaimă pe fundul
câinii, adânc.

* * *

Plantele blânde le vezi de departe
sălbătîcindu-se;
ridici la-ntâmplare privirea spre câmp
și jalea te prinde –
ce pierdere, spui,
ce zile de mare necaz,

însă plantele blânde se fac și mai
blânde,

colții le cad,
ghearele tari li se-nmoaie
părul cel aspru și des, care crește-n
răspărul
posacelor vânturi – le cade,

spinul acela câinesc, trandafir altădată
umblă de-o vreme pe ape –
azi înfrunzește,
azi îl acoperă, albe, sudorile morții:

vrei să-l ridici și să-l numeri
de foile lui
și el îți adoarme în palmă, oftând;
de ziua-nfloririi își dă răsuflarea din
urmă.

Cântec de pe pământ

Copilul visează urât,
țipă în somn, nu se poate trezi.
Afară ninge nehotărât.
În curând va fi zi.

Trezește-te! strig, dar cuvintele mele
n-ajung până-n temnița lui;
de-acolo, doar vocea i se aude –
și ușa nu pot s-o descui.

Cine i-a pus nu se știe
palma pe gură, genunchiul în piept.
Fiule, ajută-mă din visul acesta
să mă deștept,

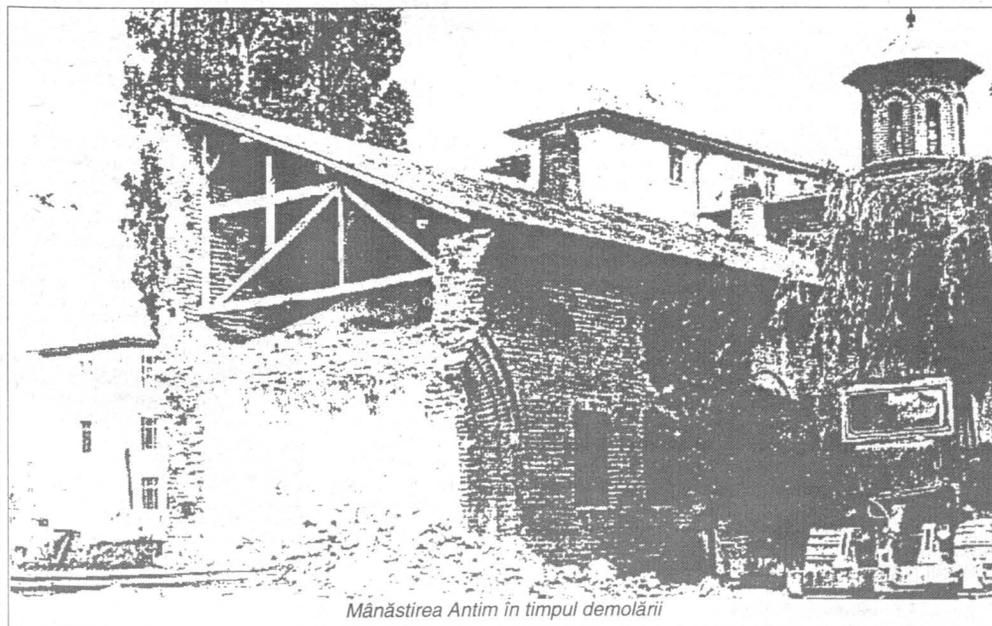
căci iarăși se face pe lume
iarnă și iarăși văzduhul e gri –
te rog ca pe Domnul, iubește-mă
mai mult decât te pot eu iubi.

* * *

Au vorbit, au vorbit despre lucruri,
au vorbit până când
a rămas locul gol. Și era
pe aproape o scenă
Goală acum e și scena.

Actorii și-au strâns tot avutul,
din tobele lor au ieșit
silabe mocnite.
Leul bătrân și maimuța fecioară
s-au dus
în căruța cu gratii.

Spune-le tu, dacă trebuie,
unde-au plecat.
Noi, pe urmă, vom da lămuriri.
Rușine nu ne va fi.
Oricum suntem goi,
cuvinte puține oricum ne-au rămas.

Mănăstirea Antim în timpul demolării

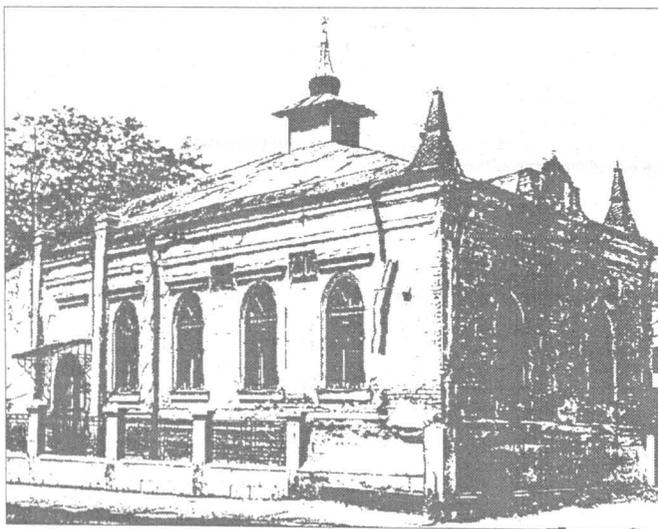
„Monștrii Bucureștilor“

Au trecut, iată, 130 de ani de la apariția romanului lui Nicolae Filimon *Ciocoi vechi și noi* (1863), prin care romanul românesc a fost deplin și temeinic întemeiat. Așa cum arăta Eugen Lovinescu într-un frumos articol *Cinquantenarul romanului românesc*, scris în 1913, la 50 de ani de la apariția cărții, Filimon realiza la 1863 nu numai „primul roman de observație” din literatura noastră, dar reușea să surprindă totodată trăsăturile unui erou ce se va impune în chip pregnant în literatura noastră, punând bazele unei tradiții și a unui erou predilect: „parvenitul național”. Toți cei care au încercat să facă roman după el, au rămas atinși, într-un chip sau altul, de farmecul pitoresc al personajului ca și de datele unei tematici social-politice de mare audiență în societatea românească a vremii: avertisnua față de fanatismul (turcocratia) și lunga perioadă de aspirare străină. Cele două teme se împletesc și se susțin în chip armonios în structura arhitectonică a romanului, lăsând loc la dezvoltării personale pentru fiecare dintre ele. Antifanatismul, cum arăta Al. Ciordanescu într-un articol din 1974, devine „un procedeu literar” în perioada de renaștere națională care a urmat la noi după domnia lui Cuza, tendință ilustrată foarte puternic și de literatura anilor de care vorbim. Căci mentalul colectiv al epocii era pregătit să absoarbă și să se identifice cu setul de semnificații puse în valoare de Dinu Pătruțiu, dar și de Andronache Tuzluc și Chera Duduca, receptați în aceeași măsură ca esențiali pentru o epocă definitiv încheiată, cea a fanatismului și a ciocoisimului autohton. O dovedește faptul că N.D. Popescu, un specialist al „haiducăriei naționale”, se gândea să realizeze o amplă frescă a epocii de care vorbim sub largul titlu de *Epoca derbedeilor și a apelișpișilor (disperaților) precum și evenimentele care au urmat după dânsa (1792-1808)*, în timp ce o altă scriitoare de epocă, Constanța Dunca-Schiau, proiecta o suită de romane cu titlul *O familie din București. Iezuiții României*, prin care voia să illustreze literar aceeași epocă a parvenitismului ciocoisiesc, temă continuată și de Grandea, într-un roman mult gustat de Caragiale, *Vlăstă sau ciocoi noi* (1876). Replici sau continuări la romanul lui Filimon sunt și altele în epocă, dacă ar fi să amintim doar cazul poligrafului Teochar Alexi de la Brașov, care și-a însușit pur și simplu subiectul într-un roman intitulat *Ciocoi*, publicat în „Noua Bibliotecă Română” la 1882, apoi încorporându-l într-un fel de roman fluxiv, de la revoluția din 1821 la domnia lui Carol I, sub titlul *Beiu, Vodă, Domn* (1882) ceea ce ilustrează nu numai puterea de fascinație a romanului lui Filimon, ci și perenitatea temei în sine.

Filimon a pus în circulație, așa cum spuneam, și o altă temă la fel de seducătoare, antifanatismul. Această temă a fost ilustrată de asemenea în chip abundent în epocă, prin punerea în circulație de către romancierii a unor personaje străine odioase, în special greci sau turci, dar câteodată și evrei, ilustrând acea categorie alogenă de la care vin toate relele noastre (idee dusă mai departe până în sămănătorism). V.A. Urechia este primul care întuiește eficiența temei în *Logofătul Baptist Veleli* (1855), urmat apoi de Pantazi Ghica în *Marele vizier Cândescu* (1873), de Constanța Dunca-Schiau, Al. Pelimon, Panaite Macri sau T. Alexi. Panaite Macri devine specialist în conturarea unor astfel de personaje diabolice, rapace și pline de cruzime, precum fanariotul Vutria din *Sugrumarea Teodorei, copia domului din București* (1886), sau sceleratul grec Scarvulius, care nu ocolește crima pentru a reuși (*Scarvulius sau crima din Brăila*, 1884). Majoritatea acestor romane au făcut obiectul unor cercetări speciale, fie din partea lui Teodor Vărgolici în *Începuturile romanului românesc*, fie din partea crăioveanului Marian Barbu, într-o lucrare avizată intitulată *Romanul de mistere în literatura română*. Iată însă că un roman care se înscrie pe aceeași linie

deschisă de N. Filimon în direcția criticării fanariotismului și străinismului periculos le-a scăpat cu totul celor doi autori și se impune a fi luat în discuție, pentru încercarea de a duce mai departe tematica sugerată de Filimon. E vorba de romanul *Monștrii Bucureștilor*, apărut în două volume (cărți), în 1888, sub semnătura lui I.P. Valerianu.

Cine este acest I.P. Valerianu nu prea am reușit să aflăm, deși am epuizat toate sursele bibliografice ce ne-au stat la îndemână, cu toate că, după cum se recomandă el, ar fi trebuit să-l găsim menționat undeva, pe baza fișei bibliografice ce și-o confecționează în notele de la sfârșitul volumului. Privitv acestora, ar fi colaborat la ziarul *Naționalul, Sentinela și Reforma*, ar fi tradus *Cain* de Lord Byron și *Confesiunea unui om de inimă* de Alfred de Musset și ar mai fi scris alte două romane, rămase inedite, *Cartea de aur a românilor*, roman istoric, și *Istoria lui Satan*, roman filosofic, pe care își propune să le publice în fascicule

București, „Muntele de pietate”, str. Bradului – demolată în 1985

începând cu luna aprilie 1889. Cum ele n-au văzut lumina tiparului rămâne să-i judecăm activitatea literară în funcție de acest unic roman apărut, *Monștrii Bucureștilor*. Acesta figurează ca apărut la București, avându-l ca „editore” pe M. Petrescu, deși tipăritura propriu-zisă s-a făcut la Tipografia Alexi de la Brașov, cum ne indică notația de la sfârșit de pe pagina ultimă, 418, și cum se poate deduce și din ortografia greoaie, etimologizantă. Avem în față, așadar, un roman destul de întins, proiectat în două volume (de fapt două „cărți”), care au apărut împreună într-un singur volum în 1888.

De ce este interesant pentru noi să semnalăm acest roman? Mai întâi pentru că a apărut în deceniul cu cea mai bogată producție de romane, după cum arată într-o statistică Paul Cornea, deceniul 9 al secolului trecut (1880-1890), când s-au tradus și foarte multe romane de senzație, iar romanul nostru ilustrează tocmai o fidelă frecvență a tuturor acestor modele ale romanului de mistere, ceea ce duce la o exacerbare a procedurilor etalate. Firul acțiunii se diversifică și se ramifică de mai multe ori, parcă autorul ezitănd pe ce cale s-o apuce în fața bogăției de procedee și modalități de rezolvare epică pe care le are la îndemână (W.Scott, Jules Verne etc). Nu este lipsit de interes să semnalăm nici tentația pentru cișel balzacian care apare în *incipit*, ușor de dedus din preocuparea pentru stabilirea exactă a locului și timpului acțiunii, cu acea precizie maniacală devenită tipică. „Peste

această gură de rai treceau dar, în ziua de întâi mai a anului 1860, între orele nouă și zece dimineața, cei doi junți continuându-și drumul de la cătunul Trifești la schitul de maice N...”, ce se zărea înaintea lor și care e scobit între stânci în vârful unui munte.” etc.

Tot în acest prim capitol, intitulat *O zi de întâi mai*, se stabilesc liniile directoare ale cărții, recte motivația ideologică a comportamentului personajelor, motivație care rezidă în elogiul forțelor naționale unite și respingerea „străinismului”. În discuția care are loc între cei doi tineri, Radu Noaptes expune aceste păreri prietenului său, văzând în invidie și luptele interne, cauza principală care „ne divizează și slăbește nația”, ducând la decadența noastră.

Romanul stă deci sub semnul denunțării „adevărului pericol național” ce ar consta în „înmulțirea elementelor străine printre noi”, ceea ce cartea se va sili să demonstreze pe tot parcursul ei. Unul dintre cei doi tineri, poetul Paul Zilișteanu, va cădea victimă unei intrigi amoroase, pusă la cale de către curtezana Zulma Fericeanu, făcându-l să-și piardă averea și viața. Prietenul său, Radu Noaptes, se va consacra descoperirii adevăratelor cauze ale morții sale, fapt care va da romanului o anumită tentă polițist-detectivistă, sporind auriu de la senzațional. El va descoperi că în spatele acțiunii de ruinare fizică și materială a celor mai alese vârstare ale boierimii pământene se afla o adevărată bandă organizată de hoști și escroci internaționali, condusă cu abilitate de egumenul grec al unei mânăstiri închinată de la noi,

implacabililor, care formează una din cele trei secțiuni ale societății celor nefinșiți, ai cărei căpetenii sunt cei trei înțelepți ai marelui Orient, supranumiți *incomparabilii justițiar* (un fel de *incorruptibili*, am spune noi), pentru că au dreptul și datoria de a pedepsi pe toți aceia pe care un simulacru de justiție, cum este aceea ce-și exercită acțiunea văzută în societate, nu poate, sau nu voiește a-i lovi, răspunse cu un glas vibrător colosal, și ne-am introdus în această incintă cu dreptul cu care moartea se introduce în lume!” Aceste personaje misterioase poartă cu ele adevărate arme moderne, careucid fără zgomot și dau semnale din instrumente microscopice. Armele lor emană gaze colorate sau unde care fac la distanță pe agresori, „producând mii de săgeți de foc ce se încrucișau și izbeau pereții stingându-se cu zgomot”. Sunt, cu alte cuvinte, purtători de cuvânt ai unei alte lumi, anunțând pe alt plan primele manifestări ale romanului științifico-fantastic de la noi.

Romanul dispune de o acțiune extrem de complicată și diversificată. Nu lipsește nici prototipul marelui boier care se ruinează, gen Andronache Tuzluc, întâlnit aici în persoana marelui vornic Scarlat Romișteanu, nici apelul la elemente de cel mai pur senzațional: fugi, răpiri, camere misterioase, viață de harem, jocul baaderelor, orgii de tip oriental și tot felul de rafinate erotice, căci Zulma, fiica unui boier bucureștean strămutat la Constantinopol, este căsătorită mai întâi cu un mare nabab turc. Este rezolvată astfel apetența de exotic și pitoresc a publicului cititor de romane de senzație de la acea dată. Desele schimbări de situații sunt urmate și de tot atât de dese schimbări de decor, acțiunea purtându-se când la București și Iași, când la mânăstirea Cernica de lângă București și schitul Ghighiu de lângă Ploiești. Din chilia călugărilor și iatacul boieresc din țară plonjăm în plin ferici și spectaculos oriental, în haremurile de lux ale Constantinopolului sau în dedesubturile unor afaceri tenebroase, puse la cale de oamenii de tăină ai lui Miridopolos, cum sunt Picior de Lup sau Căpâna.

Pentru etalarea acestei complicate țesături epice, romancierul apelează la tehnici narative dintre cele mai felurite între care amintim: motivul manuscrisului găsit, juxtapunerea de jurnale intime, documente, scrisori, narațiuni paralele, incursiuni istorice, schimbarea unghiului de relatare etc. Astfel prima carte a romanului e intitulată *Femeia Demon* și se constituie de fapt dintr-o succesiune de fapte și întâmplări care sunt menite să contureze portretul acestei femei fatale, Zulma Fericeanu (*Zulma Fericeanu* e și titlul părții I-a). A doua carte poartă numele *Confesiunea unei curtezane* și ea încearcă să reconstituie de fapt trecutul Zulmei și împrejurările în care ea a fost furată și crescută de cuplul de amanițeniști Silvestru-Aristea pentru a o folosi scopurilor lor jonsnice, de răzbunare. Zulma este până la un punct produsul acestei greșite educații, ea fiind de fapt mai mult o victimă a celor care o manipulează, decât o secătură în sine. De aceea și Noaptes are unele ezitări în privire la ea, jocul său demitificator urmând complicatele meandre ale ezitării între dragoste și răzbunare.

Chiar dacă sub raport artistic romanul lui I.P.Valerianu nu se ridică peste cota obișnuită a unor astfel de produse, el merita a fi investigat sub raport naratologic pentru marea bogăție de procedee epice la care apelează, rezumând în sine o întreagă experiență a romanului de senzație autohton. Pe de altă parte, autorul încearcă să autohtonizeze genul și să-i aducă noi îmbunătățiri, apelând, așa cum spuneam, la elemente ce sînt de romanul științifico-fantastic. Amintind că beneficiază de unele vignete și ilustrații semnate de pictorul Sava Henția, *Monștrii Bucureștilor* aparține acelei epoci de început a romanului românesc în care documente de epocă (și aici avem, după modelul lui N. Filimon, un capitol intitulat *La teatru*) se împletește în chip ingenios cu acela ce ține de fantezie și de știința utilizării mijloacelor narative, încât merita readus în actualitate, mai ales astăzi, când alți „monștri ai Bucureștilor” se lăfăie în plină zi sub privirile noastre stupefiate și când alte curtezane locale iau drumul Constantinopolului, ca în epoca lui Pătruțiu, Tuzluc și Chera Duduca.

STAREA LITERATURII

După Ion Stratan Poezia adevărată dă o măsură a condiției umane

Zodia Balanței, 1 octombrie 1955, Ploiești, „Aer cu diamante“, *Litera*, 1982, în pregătire „leșirea din apă“, *Cartea Românească*, 1981, „Cinci cântece pentru eroii civilizatori“, *Albatros*, 1983. Predat „Les jeux des sociétés“, la *Albin Michel*, proza „Metroul“, 1977, „Lux“, *Albatros*, 1992, cronica de Gabriela Omăt la „Lumină de la foc“, *Cartea Românească*, 1990. Preferă: culoarea mov, peștele și răcoritoarea „Bali“, nu detestă nimic. Scrie începutul volumului „Atingere umană“ după *Human Touch* de Bruce Springsteen.

Cuvântul nu poate fi mai puțin decât cuvântul.

— Nino, crezi că mai are cineva nevoie de poezie?

— În primul rând trebuiește autorului. (Apasă pe „trebuiește“ și pe telecomandă, trecând pe MTV, căci are nevoie de muzică bună ca fundal)... și dacă ei nu ne-ar mai vrea, noi tot îi vrem. După atâta dragoste cu Octav Dessila se poate corespunde și intelectual cu cititorii apropiați nouă ca formație și sensibilitate. Lumea în care trăim, în schimbare, intersectând codurile, are o poezie a ei aparte, legată de fragilitatea existenței și de spectacolul unei societăți în continuă... schimbare. Deja, anii de după decembrie 1989 ne-au arătat câte un vector al câmpului de interes literar și, pentru că nu dorim poezie fără lector, avem semnale comune cu o clasă medie care, în cazul literaturii, se poate forma. Am scris mai mult după decembrie '89 pentru că starea de libertate propusă, cu limitele și tribulațiile ei, este oricum de preferat versificării raportului la cel de-al XIV-lea și ultimul congres.

— Cum arată cititorul poeziei tale?

— Pot să spun numai cum citește, după cuvintele lui.

— „Ah, floarea trecutului dă fruct ca o oglindă spartă... Scoate-mi din fișier optzeciști, că tot e la modă să peregrinăm prin literatură pe promoții și generații, nu pe școli și curente, ce să zic...“

— Eu cred într-un spirit al poeziei care se încarnază în emițători mai mult sau mai puțin determinați, care duc mai departe un tip de gândire și sensibilitate. Să nu confundăm ezariana cu scâncetul. Generațiile anterioare (Stănescu, Doinaș, Mircea Ivănescu, Gellu Naum) au propus genuri de discurs care refac valoric cvartetul interbelic. Pe această planșă Stănescu ar fi aerul, Doinaș ar fi telurul, Mircea Ivănescu ondnicul, iar Gellu Naum, focul. Generația '70 a adus, după un val de poeți interesați (Cezar Baltag, Leonid Dimov, Petre Stoica) o grupare în jurul condiției citadine, dublată de un livresc de bună calitate. Generația '80, prin obiectualism, ironie și intertextualism, a deschis noi căi poeziei apropiind-o de plurivocitatea discursului prozei moderne și căutând să recreeze o natură pe care discursul totalitar o fragmenta. O parte din ironia noastră a fost asociată discursurilor ironice anterioare, dar noi ne disociem de ironia care nu este o formă a libertății sfidând necesitatea din relația marxistă.

Numai cuvântul „tânăr“ este tânăr

— Bătrâne, poți să-mi descrii tinerețea ta?

— Trecut-au anii ca nouri lungi pe șesuri“. Am făcut poezie, cei din Cenaclul de Luni sau Ion Mureșan la Cluj, ori Antonesei și Danilov la Iași, din milă și teamă, cum spunea Aristotel. Nu numai universul închis al comunismului, dar și universul închis al cuvântului ne-au trimis spre comunicare. Era apoi și tentația apropierei de persoane cu aceleași preocupări, astfel că împreună cu Iaru și Traian T. Coșovei am scris cât ne-au dus mintea, inima și literatura în scunda tavernă mohorâtă. Barbar cânta femeia aceea, Elena Ceaușescu!

— Ești un fel de emprentă a tinereții?

— Tinerețea noastră fizică s-a evaporat, rămâne sentimentul necesității de a începe mereu cântecul acesta cu jumătate de gură. Nu mă gândesc că s-a dus roșeața din obraji, mă bucur că a dispărut roșeața din cuvânt față de unele creații pe care le credeam de neatinse.

Mult invocata normalitate este starea de creație

— Te apropii de patruzeci zero și intri în setul trel. Ce te faci acum?

— Așez liniile de încheiere ale unui volum de inedite (fiindcă mă uit lung la el Imi zice că n-a publicat niciodată antologii) numit „Crimele din strada Cerului“. Noi cred că am luptat nu numai împotriva sărăcirii prin materie, dar și împotriva îndobitocirii prin ghilotina spirituală a limbii de lemn.

— Continuă să mai bată în clopotul gândirii limba de lemn?

— Ziarele noastre cele dornice de senzațional, de la frivoli până la

obscen, vehiculează o nouă limbă a prefabricatelor lexicale, pregătind și o ureche de lemn a cititorului, care-l va duce la o sapă de lemn spirituală.

— Noi refaceam drumul din punctul deraienii. Măine, cititorii vor cumpăra ziarul pentru bursă, pentru programul TV și pentru rețetele de pus gogoșari. Tu ce zici?

— În momentul în care va apărea legea sponsorizării, jurnalele se vor diversifica. Sperăm într-o pluralizare a discursului de analiză politică și, de ce nu, și într-o alonjă culturală, pentru că mulți gazetari importanți ai noștri disprețuiesc cultura pe care, mai mult, o văd ca pe un dușman personal.

— În cazul ăsta, ce mai înseamnă valoare?

— Valoarea înseamnă adevăr. Adevărul politicii înseamnă excluderea duplicității, iar adevărul artei înseamnă ceea ce știm cu toții că înseamnă.

Opinia publică refuză schimbarea totală

— Literatura trebuie să se facăască de politică?

— Sunt tipologii ale opțiunii politice în cazul unor poeți precum Păunescu sau Vadim Tudor pe care eu unul nu le înțeleg. Este justificată necesitatea de a te adresa tot timpul maselor, indiferent de culoarea steagului sub care lupti, să zic așa? Credeam că gaura din steag a adus o brumă de ispașire unor demagoji interesați, fără valoare literară, care nu pot trăi dacă nu se află la un preț. Problema parlamentului nu este reînființarea caselor de toleranță, ci cât îl vom mai tolera pe Păunescu în casa comună europeană, ca reprezentant al României!

— Ești cam pomit, mai ales că nu sunt singurii, mai sunt și în partea cealaltă a miezului nopții politice de pe la noi.

— Nu am nimic cu acest cuget liric,

eu și nic / iliescu

am să-mi depun viața la „Caritas“ pentru un mare popas

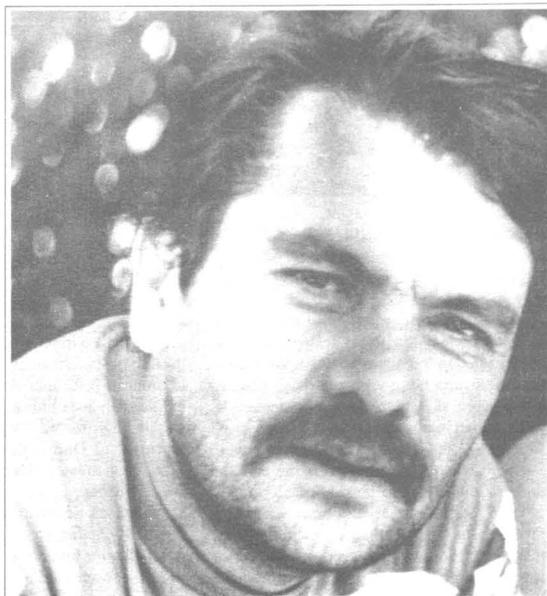
și-am s-o iau de opt ori precum șarpele când se înmulțesc artele

și pier violența, pornografia, corupția la Tine în mit.

Însutit.

3 oct. 1339

Ion STRATAN

dar să nu creadă că el reprezintă România. Și nici PSM-ul care, dacă va veni la putere, ne va mohoři pe toți.

— Politicul influențează temperamentul?

— Uneori, domnule Iliescu! Am devenit cu toții mai tăioși, mai aspri, mai neconcesivi. Poetul rus Voznesenski avea o poezie în care îl ruga pe un înalt demnitar din fosta conducere a fostului CC al fostului PCUS al fostei URSS să se ridice în picioare pentru un moment de reculegere în memoria operelor pe care Voznesenski nu le-a scris, pentru că a trebuit să se ocupe de politică. Perestroika este însă una, ferstruica larg deschisă este alta.

După șapte ani de absență a modestului meu nume din presa literară, măcar de posibilitatea de a tipări din când în când să ne putem bucura, dacă termenul nu este prea tare.

Ne aflăm într-un evident interval etic

— Poți să-mi descrii, de aici, de la etajul doi, peisajul literar actual?

— Da. De la literatura insidioasă, putem trece la literatura ambiguității de statut estetic. Problemele sociale sunt foarte complexe și ne întrebăm dacă poate apărea adevărul artistic într-un sistem de proprietate „impropriu“ în sensul întrebării dacă el se poate zămisli și, de asemenea, gândindu-ne la eoul și efectul aceluia adevăr. În această pauză editorială de șapte ani am traversat o experiență spirituală în care religiosul a ocupat un anume loc.

Prin prisma acestei trăiri, o furie recuperatorie pentru un statut material mult îmbunătățit nu m-a cuprins niciodată. Dar, în momentul în care cântău au început să coste cât costă, în care este foarte greu de găsit ceva când postul tău de redactor cultural este amenințat, nu cred că este obligatoriu să fii ori fost dogmatic, ori buticăr, ori ziarist de scandal ca să-ți permiți cumpărarea câtorva cărți. Am jucat ca sport preferat tenis, așa cum tu ai jucat rugby, deci sporturi de disciplină și concepție, punând fair-play-ul la nivel de normă. Dar ar fi aberant ca tinerii scriitori, cei care nu au făcut antistalinism pe banii KGB-ului, ca Evtușenko, să fie din nou puși la colț și să li se releve inutilitatea socială, așa cum doctrina omului nou nu lăsa nici o porțiță pentru umanism. Noi am luptat cu cenzura transcendentă, apoi cu

cenzura consiliului culturii iar în privința cenzurii economice puterile noastre sunt măsurate. Am scris un vers violent despre egalitatea în prostie la care ne condamnă comunismul și ar fi absurd ca diferențierea foarte clară de avere a cetățenilor de azi să ducă la același blocaj spiritual.

— După scoarța textelor, ai fi în stare să-mi arăți Europa literaturii române?

— Eu am fost doar în două țări (Republica Franceză și Macedonia, în cea din urmă datorită poetului George Bocșa, care mi-a mediat sponsorizarea). E adevărat că am trecut prin Serbia. Nu este mai puțin adevărat că Fundația Royaumont — care era influențată de revista „Action poétique“, revistă de stânga — nu știu dacă și când ne va publica volumele traduse în atelierul lexical de acolo, lui AI. Mușura și mie. În momentul când „Edition EST“, de care depinde „le domaine roumain“ nu dă semne de simpatie vizibile, îmi rămâne să cred doar că actuala răsturnare politică din Franța nu a cuprins și administrația editurii „Royaumont“ unde mi s-a spus că, totuși sunt prea de dreapta pentru CIA. Era vorba, așa cum va reieși din actele colocoluiului de la Royaumont, întâmplat în 1992, de o discuție unde am participat asupra „vinovăției“ stângii franceze în sensul unor contacte cu o aripă prea dură a sovietelor.

În privința scurtei mele șederi la Festivalul „Serile de poezie de la Struga“, 1993, impresia dobândită de către mine a fost excelentă. Eforturile pe care le face Macedonia pentru continuarea unui festival unde au fost încununați, printre mulți alții, Ginsberg, Brodsky sau Montale sunt deosebit de mari. Aici se pune eterna problemă dacă într-o conjunctură politică ambiguă poate răsați un adevăr literar viabil. Oricum, poetul Dumitru M. Ion, un obișnuit al acelor meleaguri, a obținut premiul „Cel mai frumos poem al senilor“ în acest an, iar televiziunea macedoneană nu i-a ignorat pe nici unul din participanți în recitalurile lor. Așa vrea să arăt interesul de care se bucură cultura într-o țară ce suportă vicinatatea și vicisitudinile unui război, și să nădăjduiesc că parlamentarii noștri măcar pentru instrucția copiilor lor vor mai vota și alte legi care să sprijine cultura.

Nicolae ILIESCU

Stelian TĂNASE

Insert Play back

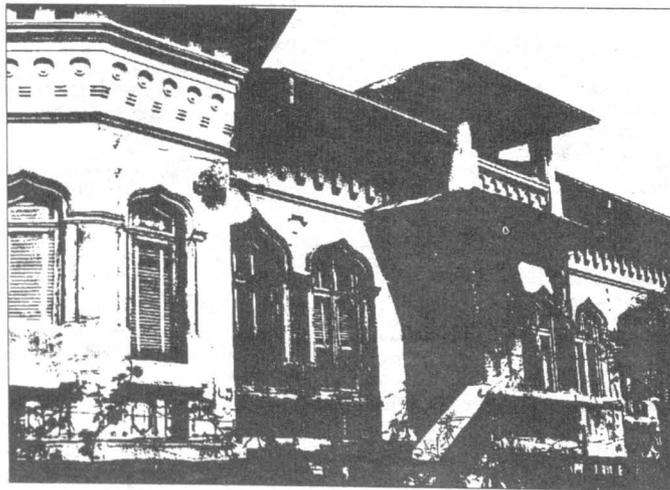
După Sfinții arhangheli Mihail și Gavril și după Sfântul Ioan Gură de Aur, Hrisostomul, și duminica a 28-a după Rusalii, începură la lăsatul secului pentru postul Crăciunului, zilele când era interzis să mănânce de dulce, aveai dezlegare doar la pește, iar duminică și sărbătorile nu făceai treabă. Despa Dragotă a opărit și vasele, cuțitele, ca să dispară grăsimile depuse la gătit în perioada precedentă. Ținea șase săptămâni, mai puțin cu una decât postul Paștelui. Dădu și pe la biserica din cartier, unde se rugă, avea o presimțire. Îl gelozea pe dom' Chiriac, îi gărise sub pernă poze cu femei goale și două zile îi lăsa sufertașul de mâncare, îi schimbă rufăria de corp, fără să scoată o vorbă, îl pedepsea. Trăgea ușurel ușa în urma ei, ieșea în zloata de afară, vremea se urfăie la naibii. Se perindă prin fața ferestrelor cuviosul părinte Stelian, și prin colțul de pâine cuviosul Nathanael și Ioan Damaschinul huruia undeva prin mirosul de scutece fierțe și varză din vecini, prin aburii spălătoriei, că păcătoasele nu se abțineau și-ntindeau salopete și alergau pe scări în capote, cu părul strâns, cu antebratele roz, opărite, strigându-se una pe alta, ducând scâncind coșurile cu rufe și cărligele atârinate în șiraguri de gât. Și sfântul ierarh Nicolae i se înfățișa în vis, de-a lungul unei rețele de țevi și tuburi ce străbăteau niște coridoare întortocheate, luminate cu neoaie și acoperite cu linoleum lucios, cafeniu, înconjurat de o puzderie de viață și mecanisme de ceasornic, chipul din tinerețe, ca-n tabloul de la isprăvirea școlii de ofițeri, Fănuș, bărba-su, cu mustața tăiată scurt, englezește, în uniforma de paradă. Se-nsera și a pornit-o pe străzi, ațipise puțin spre orele 4 după alergătura prin piață de dimineață, la Matache, au adus găini vii, și piața mirosea tare a găinați și cotocăciul își împuia auzul, își stricase somnul de noapte, cel hrănitor. Fingheroaica și madam Goreschi își dădeau pasiențe și Despa n-avea chef de ele. Rătăcea pe la Zece Mese, în spatele Spitalului Colțea, când o înconjură un grup de băietani s-o treacă strada, de bună seamă o credeau prea bătrână și o trecură, apoi simți un braț mai energic ce o conducea în altă direcție decât voia și o lipi de zid. Zice: Banii, hoasco! Eh, îi spusese cineva că dăduse o amnistie și goliseră în prag de an nou pușcăriile, ca să iasă bine statisticile, dar hainele ei ponosite o scoteau în afara oricărui pericol, în lumea animală cei slabi se fereau la fel de prădători. N-am, maică, sunt săracă, nici pensie... Guraaaa! Ceasul o fi răblă, dar decât nimenică, dă vechitura! și o prinse de încheietură, i-o dezveli; odată cățiva cavaleri se străduiau din răspuneri să-i zărească bucată de piele, azi scofălcăci, pentru a depune din vârful buzelor un sărut. Nu port, domnule, făcea, amuzată de ideea nebană, nu-s preocupată. I-auzi, se minuna umbra aceea căreia îi mirosea gura și avea niște splendorii ochi verzi, umezi și un glas de copil, las' că vă știu, am jefuit o droaie. Ceva ghiuluri, voi știia mai păstrați, jerpeliți și cu aurul sub podea, oi fi vreo boieroaică de neam mare, cocoeși, resturi, bijuterii. Verigheta, cerceii! (Îi smulse capul și-i trase urechile în lumina fânarului.) Hm, nimic sfânt, de preț la femeia astă! I se obișnuise privirea cu întunericul. Vedeți, cum v-am spus, se bucură Despa, nu am mare lucru, de fapt nimic de valoare. Atunci simți o fierbințeală-n obrăji, bruce, și știu, deduse, că-nceasase două palme de la

huligan, nu-i venea să creadă și auzi: Na, putoare, așa se iese pe stradă pe vremea asta, fără nimic pe tine, strici aspectul orașului, halal să-ți fie! pierdu șirul, umbrele se depărta. Era mândră că a scăpat, dacă o împingeau în gang și o făceau bucăți și-o-nmormântau în valize și valizele le aruncau în Dâmbovița? Nu suporta apa, ca pisicile, avea hidrofobie. Dincolo s-ar fi chinuit, îngrozitor, o veșnicie în apă! Căzu și cuviosul Daniil Stălpnicul și sfântul Spiridon și sfântul Mucenic Elefterie și auzi lovituri ușoare în ușa, după miezul nopții, se visa soră de caritate într-un furgon al armatei, veghind un muribund și deodată se deschidea un luminii și totuși cineva bătea în ușa și se sperie. Eu sunt, nevastă! răzbătu până sub pătura subțiată cu care se acoperise. Se ridică, rămase un minut în mijlocul cămăruței, cu picioarele goale, răsuci cheia și întredeschise, „voiam să te anunț să m-aștepti la gară, dar n-am avut cum”, un lungan scobit, neras de trei zile, cu un sac atârnat pe umăr, „Poftește”. Îl primi bine, îl servi cu ce mai avea pe pervaz, mere, niște supă rece, pe fundul unei cratițe mai găsi niște tocană. Îl privea în tăcere cum mănâncă, înghițea cu noduri, mesteca încet, fără grabă și privea ferestruica demisolului. Îl lăsa să se culce, nu schimbă decât trei-patru fraze, și-l veghe. Nu era bărbatul ei, era sigură. Îl găzdui, îl lăsa să-i zică nevastă, îl îngrijii. El

adormea, mulțumită și îngrijorată pentru viitor. Încetă o vreme să-i mai ducă sufertaș de mâncare lui Chiriac, se ivise pe neașteptate o rudă cu care se certase groaznic, pentru că unchiul, pretindea ruda, fusese sechestrat, de ce o vecină să se ocupe de dumnealui (dumnealui le privea pe-amândouă și lacrima), cu ce drept? urmărea vreun interes? Îl lăsa singur cu poveștile lui biblice, pradă a rudei, îl vor părăsi iar, sau îl vor interna la azil, întâi să-l interogheze dacă mai are bani puși deoparte. După ceva vreme dom' Chiriac o va chema prin Fingheroaica sau madam Goreschi. Totdeauna a trebuit să-și verse afecțiunea asupra cuiva.

Postul se încheia curând; perechea ei, pentru care o îndivau prietenle, domnul Dragotă, avea poftă de carne. Cred că mi-am dres stomacul. Se apucase de fotografiat, se-amestecase la o cooperativă ilegal, fără acte-n regulă, că nu-l angaja nimeni în situația lui, și începuse să câștige, aducea bani acasă. După duminica dinaintea Nașterii, a Sfinților Părinți după trup ai Domnului, cam pe marți, Despa își oprî rând la coadă, frigerifica trebuia să sosească pe miercuri, după 6, a informat-o domnul măcelar, știa precis. Mai pleca, mai venea, o dată dispărui din curtea interioară în care se refugiase (plecă liniștită, că se-ntocmiseră liste și din trei în trei ore se făcea o strigare, cine absentă, pierdea rândul), să-i pună masa falsului Fănuș, altă dată o luase cu frig

bărbat-so: „Cucoana Dragotă, s-a adevărit craiul de ghindă venind de la drum lung.” „De un' s-a întors?” „Eh, și mata, prea...” „Din pușcărie: nu mai fi atât de discretă!” „Măcar e zdravăn? Mai poate? Hai zi! Nu te rușina! Se zice că perioadele lungi de abstenență ar prelungi...” „Mai bine rămânea acolo – făcea un glas, după o tăcere seacă – te chinu cu el. Om ești și matale. Cât e dator să-ndure cineva ca să se mântuie, să rabde în Valea Plângerii?...” „Ce zice? Ce zice? Cât durează un om?! Păi numa Dracu știe! Până-i ia mîințele! Atât!” „E-adevărat că tușește și varsă sânge-n batistă?” întrebă dintr-o subă o fîșoară vânăta – cenușie, rujată intens și fardată roz, cu mulțumire, adică e o dreptate, cineva păstrează echilibrul, numai Despa să aibă noroc și bărbat? O rușine, dacă te gândești, uzațele cer acum, când lumea suferă, să lași desfătărilor. Fețișoara vânăta – gri, rujată intens, dorește să-și facă lifting, nu suportă să se privească-n oglindă datorită puzderiei de riduri și cute și guși, dar așteaptă până or debarca ai noștri. Se pare că, oricum, noi, bătrânii, nu mai apucăm, ne-am cam încheiat conturile, dar cheile raiului ne aparțin, sunt în buzunarul de la vestă, dom' Apathideanu le păstrează. „Io n-am păcătuit dinainte de reformă monetară, dragelor. Ducem o viață de sfinți: cozi la alimente, un comerț încropit cu mici obiecte de mobilier și decorații interioare, conversații, prăjituri de casă și litri de ceai. La atât se rezumă existențele noastre. Vegetăm, preaiubiților, uitarea s-a așternut definitiv peste...” „Un domn le spune ultima tărășenie, o curviștină, pardon, se pare că mai noile generații au o condiție morală îndoielnică, exemplarele dubioase nu lipsesc, domnilor, explica și ceru iar ertare, pardon, o curviștină i-a făcut farmece avocatului Zaharecu, l-a costat distracția, două cente pe noapte. „Înțeleg să greșești din dragoste, poate că și eu am greșit cândva, dar pentru bani!...” și se scutură scărbită, Țugundu-și buzele albe și subțiri, acoperite de o brumă de mustață. „Matale prea faci pe sfânta?” „Și sunt!” „Ce zice? Ce zice? Măine-s cuvioșii Pavel și Naum, am calendar!” „Un fost colonel pretinde că ar mai avea niște măruniș dosit, dar unde dă de poama aia. „Păi cere-i adresa avocatului! A dormit la dumnealui. Cum de nu stă la rând?...” „Păi nu ești la curent, domnule președinte, s-a trezit într-o dimineață cu logodnicul indignat, l-a amenințat cu scandalul, l-au legat de un scaun și i-au luat tot!” „Dar merita, cu plăcerea te alegi din viață, cu nu duci mobila și covorele în sieră...” „Oricum!” „Povestea se adevărește, alaltăieri intru-n farmacie să-mi iau sulfamidele, Zaharecu ieșea, mergea crăcănă și avea o alură de spion, privea printre plăcile gulerului, avusese grijă să le ridice, în toate părțile, a întarziat un sfert de ceas între ușii până să iasă. Farmacistul mi-a zis îl vezi, i-a fost rușine să se plângă la un doctor, s-a ales cu o benelonorie de la o damă, dar-ar Dumnezeu să fac și eu o venerică la vârsta lui! hahaha! buuuuunoooo!...” „Urât din partea dumitale, schimbă discuția o vecină, că l-ai părăsit pe săracu dom' Chiriac!” Despa tace, rezemată de un zid, o dureau picioarele și șalele, somnul nu-i dădea pace, era-ngrijorată că „Fănuș” lipsească noaptea asta de acasă, poate că și-a oprit rând pe undeva, dacă nu mi l-au ridicat cumva, umbli cu niște indivizi cam suspecti, neonorabili, cu vreo

București, str. Arionoaia (Dealul Spirii), demolată

pleca (cum l-o fi chemând) în zori, căuta pe cineva care-i datora bani. Dar trage-ți întâi sufletul, omule, îl apostrofa blând și-l lăsa să plece, nu fără a-i călca o cămașă și a-i cremii pantofii, făcuse Despa rost de niște haine, trebăluise pe la doamna Părvu și la plecare o lăsase să aleagă niște vechituri, pe motiv că oricum voia să le dea, o fi creștină, face pomeni, a întrebă pentru sufletul cui. Al meu! se miră, dar nu zise nimic. Se temu că pantofii îl vor strânge, dar avu noroc, veneau bine. Un străin, pesemne că Fănuș îi dăduse adresa și un mesaj pentru ea și dânsul profita astfel, dar unde să se ducă, așa că-l lăsa să se legene în iluzia că-l accepta. Impostorul apărea seara, uneori mirosea a băutură proastă, sorbea lipând un castron de supă, asculta la radio un post occidental ce zicea dânsul că e mai informat și adormea. Despa se-ntindea alături de corpul rece, vântat, costeliv și

și-i aduse o pătură și-și împachetase labele picioarelor cu cărpe, cât cuprindeau ghelele ei vechi și lăbărțate de purtat și umezeală. Noaptea dădea un ger de-ți clănțăneau dinții și le împietrea fețele, nu-și mai simțeau mâinile, picioarele. Aprindeau un foc într-un cazan de gunoi. Lemnele se epuizau repede. Povestea cum pe B., fost judecător la Curtea de Casație, bolnav de cancer la prostată, l-au ținut fără îngrijire o săptămână, uitat în holul de la intrare, cică nu erau locuri și aparținea de altă circumscripție, până n-a făcut rost de suma cerută de medicul de gardă care l-a luat în primire nu l-au suit într-un pat. Dădeau din cap, mai băteau zăpada ochii cu tălpile, topiți în aburul ce le ieșea din plămâni. „Păi la biserică și la spital mergi fără să ții nimic în gură și cu buzunarele pline, pregătit sufletește să te lași ușurat”, făcea Despa. „Ai înnebunit?!... Așa e de când i s-a întors

doi a apărut zilele trecute, niște ochi iscoditori, răsete găjăite, necuvincioase de oameni cu cunoștința încercată, stătuseră câteva minute și dispăruseră, fără să servească măcar un păhărel de țuică, număraseră împreună niște bani și gata, mulțumim, conia, de găzduire. „Dă-mi mie, dacă nu-ți trebuie, îi vorbești despre mine, sunt gospodină, ortodoxă, văduvă, am lampă de găt, o pensioară. Îți dau în schimb perechea mea de șoșoni austriece și un lampadar cu abajurul original.” „Mai am un covoraș de rugăcină, frumos, vișiniu. E al tău. Îl îngrășezi cu pe domnul Chiriac!” „Ce zice? Ce zice?” „Hoo, surdo, psihimov, vând la licitație fosta flebețe a lui Despa!” „Mie nu-mi trebuie drăgăsuță, că mi-am pierdut cometu.” „Poftim?” „Cornetu acustic!” „Ahaa”, „Minți, l-ai vândut!” o repede madam Goreschi. „Tu minți, obraznic, dar-ar moarte-n casele alea, că nu te mai saturez de răutăți și intrigi, nu te mai saturez...” „Iote că aude, foanfal!” „Du-te și tu tot într-acolo, învărtindu-te!” și-și ascunde capul sub glugă. Apoi își aprinde lăleaua (fi cere Despei un chibrit) și ascultă (amândouă) fărâșele de conversație.

Domnii se arată dezamăgiți de ntorsătura evenimentelor carabiene, au pierdut în finalul vieții și carierelor lor, frumusețe de spectacol, ceva palpitant și irepetabil, senzații tari ce i-ar mai fi dezmoșit puțin. Apocalipsul nu se va produce-n acest secol. Mendelsohn Sae care a avut o papetărie ținea morțiș să fie printre ultimii care văd lumea și voi ajaseră pe apele ci cu jivinele, să nu aibă urmași, să trăiască pe viu potopul, ultimul episod e cel mai senzațional, dar uite că serialul se lungeste nepermis. „E-o porcărie, monșer, ascultă ce-ți spun, Dumnezeu e bolșevic cu cotizația la zi!” zicea cineva dindărătul unui basc prins cu un fular în jurul bîrbiei, în vreme ce-și întindea palmele deasupra focului ce ardea în cazanul de tablă I.S.B. Fostul majordom la Curtea regală, G.D., în prezent îndeplinind onorabil funcția de adjunct pe lângă lăptarul Ionescu, omul cel mai respectat din cartier, înjură birjărește pe yankei. Iar s-au lăsat prostiții! Mizerabili diplomați, negociatori infecți, Europa, terra incognita, e prea departe, o altă planetă spre care se gândesc să lanseze un satelit artificial să obțină informații, „brrr...”. Tranzacționează proprietăți care nu le mai aparțin, vând imobile naționalizate, întocmesc referate și memorii și le distruge în aceeași seară ca să nu fie prinși, se străduiesc să pară în viață. „Dragul meu, nu te lua în serios. Mai bine ză dacă sunt speranțe să vină carne!” „Păi, dacă nici speranța n-ar mai fi...” Discuțiile se aprindeau, unul prinsese la B.B.C. știrea că, în sfârșit, nu-și amintea exact și reproduce aproximativ declarația lui Hrușciiov din octombrie: Acțiunile SUA sunt pur banditism sau, dacă preferați, nebuniile unui imperialism degenerat. D-ai, riposta ritos fostul comisar de poliție, slugă vândută cu nostalgii burgheze, asigurările repetate, publice și particulare, date de Kremlin s-au dovedit a nu corespunde cu realitatea. O sfidare adusă bunei-credințe a popoarelor. Se amintea „vă exprim regretul meu că aceste evenimente au provocat înrăutățirea relațiilor noastre” (J.F.Kennedy). „Pe-nțele-sul tuturor, I'm sorry.” Se amintea despre introducerea pe lista embargoului a petrolului și lubrefianților, despre agravarea periculoasă cu fiecă minut, cum așteptau încordați, cu sufletul la gură, unul de-al lor, DI, fost consilier al cătorva consorții anglo-române făcuse un infarct pe 21 octombrie a.c.; zboruri de noapte, rachete luminoase, creșterea treptată a presiunii, strategie globală, interesele superputerilor trec prin toate meridianele, vând două fotolii Aubusson! Alea?! Alea sunt copii ordinare făcute la atelierul lui Dumitrescu din Pașajul Vilagros, hai sicutur cu insinuările, moștenire de familie, ești victima propagandei, te manipulează aștia la radio, joi concertul opus 6 în fi bemol major

Andante allegro, secundo Larghetto și Allegro moderato, de Haendel. Două tipuri de propagandă fac școală, unul modelat pe seducție și libido, stărnirea poftelor, satisfacerea lor, de natură freudiană, și unul modelat de reflexele condiționate, adică repetiție pentru întărirea legăturilor între neuroni, dresarea și stimularea unui anumit tip de cerințe, împușinarea reflexelor, în esență pavlovian. Despa, Dița și Frau Fingher începuseră să cânte îngânant, ușurel, nazal, să dântuiască fericit, să se legene cu ochii închiși, abia luminate de focul noctinel. Li se zăreau, înverzite, falsificate, hainele groase peticite, chipurile sovăielnice, prelungi proiectate pe zidul alb, fără ferestre.

Ziua mai intrau într-o biserică, nu prea convingși, bifează-mă și pe mine pe listă; se întorceau să-și ocupe rândul. Se trăgeau din stradă în gangul întunecos și umeri. Lipiți de vitrine, subțiați ca să nu mai acopere trotuarul alunecos cu huidumele lor și scaunele pliante și lăzile de fructe luate de la

părăsesc temători locașele săpate în zăpadă pentru a-l ajuta pe nefericitul împotmolit să dispară la capătul coridorului, acoperindu-i cu fumul și mirosul iute al gazelor de eșapament. Luminoasă zi, un soare alburii prăfos acoperă zidurile de un puf dens, auriu și lipsește obiectele de umbra lor firească.

Despa Dragotă nu-l găsește în cămăruța ei pe falsul Fănuș, venise să se mai frece puțin de elemenții caloriferului, să mănânce niște pâine, stând pe la cozi, nu gătesc nimic. Se simte amenințată, ceva vag, dar extrem de prezent, apoi o ușurare vremelnică. Află dintr-un bilet, depus între calele din glastă, că nu se mai întoarce, este o femeie extraordinară, pleacă în provincie, și Despa, mută, încearcă să plângă, dar nu reușește. Ascultă încordată hruitul lifului, domnul caloriferist meșteșete la troliu, niște copii trag o sanie și vociferază pentru că administratorul le interzice... Se lasă moale pe canapea, așa încotoșmănată, cu

București, str. Lăzureanu, demolată în anul 1964

aprozar și cutiile de ambalaj din tablă (bomboane, măsline în ulei...), cu prezența lor cenușie, în așteptarea încordată și deznădăjduită. Oh, nu așteptau numai sosirea mării în la abator într-o dubă frigorifică de zece tone. Așteptau o minune, se pregăteau s-o înfăptuiască. Ei înșiși pe deasupra nămeților încarnau pe sfinții Mihail și Gavril, pe cuvioșii părinți Stelian și Onufrie, pe Daniil Stălpnicul și sfântul mucenic Elefterie, pe Zoe, Sebastian, Modest și Spiridon, pe sfântul Nicolae, abia întorși de acasă, unde au sorbit un ceai neîndulcit, citind ceva presă veche căpătâtă gratis la chioșcul înzăpezit din colț în schimbul curățirii trotuarului. Cu privirile lor, șterse îndărătul ochelarilor de vedere (lentilele fumurii, sparte, alburii, rame grosolane prinse cu elastic...), cu degetele de la picioare degerate, vinete și unghiile tumefiate, negre, chinuind pielea de încălțăminte aspră. Cu găturile descărmate și prelungi, băgându-se deasupra umerilor înguști și căzuți. Cu dinții galbeni, înnegriți de tutun, horecând, ațipind pentru un ceas chiar acolo-n stradă, rezemați de pereți, vărâți unui-ntr-alții și viețuind pașnic din rămășițele instinctelor, încălzindu-se cu căldura emanată de corpurile lor din care sufletele se preparau să-și facă bagajele pentru a le părăsi în grabă. Își laudă parcă înveseliți artritele, menopauzele, intervențiile chirurgicale suportate cu stoicism, își arată pentru a fi crezuți cicatricile, cusăturile, semnele vechi. Fac reclamă fostelor iubiri. Se freacă de aerul mat și solemn. Strada friguroasă, înghițindu-i ca un coridor devastat de mobilier de epocă, fărâmat și scos la reformă, și plante luxuriante de seră. Fac cu mâna unui șofer guraliv ce-i apostrofează din cabina unui camion, cerându-le să-l împingă, hai, simpaticilor, și dâștii își

ruptura aia de palton, cu geanta atârnată de braț, cu șoșonii în picioare, privește oarbă tavanul hăcuit de igrasia neagră-verzuie, becul otrăvit, sticlos, închide pleoapele. N-are unde să se ducă, își aranjează o secundă chipul în ciobul afumat agățat de cuier. Se întoarce grăbită în jalea de afară, o așteaptă în gang robotind harnice, întreținând focul, Frau Fingher, Dița Goreschi, vrăjitoarele ei de neprețuit, împreună cu care împarte agonia asta, bufonă și morbidă. Și domnul Ionescu, un supleant (felcerul B. i-a ținut loc pe timpul nopții, dânsul noaptea se odihnește veghet de noră, să zicem, cu urechea lipită de radio, umblă cu degetele lui subțiri și albe pe scală după informații), și fostul proprietar al papetăriei din Negustori și bunul donator de sânge și tebecistul și Ema Ioanid și avocatul Zaharescu, prezența/absența cu care împarte puținul ce a mai rămas de împărțit. Ieșind din imobil, of, grea e ușa, tre' s-o împingi, zărește pe femeia de la ultimul etaj, de-a dispărut o vreme și o credea moartă sau fugită cu un amant. O femeie fericită, își zice oprindu-se o clipă s-o salute, sunt atât de tineri, când să se bucure de viață dacă nu acum? Trecu mai departe escaladând o grămadă tasată de mizerii și zăpadă și frunze uscate.

Ce zăbovește atât, se bucurau emițând sunete guturale, parșive, sfătoase, ca și cum ar fi înviați. Mai trăgeau un pocherăș. Frau Fingher juca în rând cu domnii, pe bețe de chibrit, și ofereau ca miză averi tocate de-o jumă de secol, împrumuturi de la Casa de ajutor ce nu le acorda nimeni, se obligau să-și prezinte tot felul de inși influenți ori foști, mai împrumutau bani cu camătă, rețineau rând cuiva contra cost, făceau conversație vânzătorilor ce picoteau cu coatele pe teighelele învelite-n faianță, și unui milițian ce-și făcea plictisit rondul. Eh,

nimic politic! Să se ducă liniștit la treburile lui oficiale, dom' sectorist... și arăta cu capul spre frigiderule cât și fonierul din măcelărie, amestecând în tonul bălos oferta de a-i împărtași din devotament știri, dacă nu cumva -funu din cei înșirați pe trotuar cărtește, instigă, lezează prin bărfeli proteste autoritățile și adaugă promisiunea de a-i opri rând când o veni marfa, milițianul refuza politicos. Săracu, țiu-o fi frig matal în mantaua asta, îl plângeau dâșii ca pe un copil bolnav, și-i încredințau benevol fostele paltoane de stofă, gulerule, căciulile îmblănite, șubele, în ochii lor încă bune de purtat, făloase și elegante. Sergentul refuza politicos, protocolar și curtenitor, ar fi mulțumit pe cel mai conservator păstrător al etichetei, demn și burghez, și-și promitea sieși ca la rondul următor să facă un popas îndelungat în gang, deocamdată dispărea trei clădiri mai încolo (fi ținea sub observație) intra la Zarea, bodegă ieftină, să-și usuce uniforma și oasele la soba cu păcură, să-nfulece niște tochtură, să bea niște mastică și să capete informații despre câteva din figurile astea amabile și preafecite, cumsecădenia întruchipată, biete ascunzișuri ale tuturor gândurilor rele: lăcomia păntecului, iubirea de bănișor, preacurvia și întristarea, mânia și lenea, slava deșartă, mândria. Bănuiește că-l urăsc și le e teamă de tablele alea de pe umeri și porthartul de pe șold. Rămăneau și se declanșa iar o ninsoare veche veche, aceeași spoială și zeamă lungă ce-i înghesuia vremelnic în curtea interioară întunecoasă și într-un târziu porneau în căutare de lemne și cărbuni pentru focul din cazan. Se strigau subțiați, rătăciți, hoteau în depărtare ca din vis. Desimea și repeziunea fulgilor le tăiau vederea, iar ei umpleau cartierul cu chicotelile, fricele, duminicile lor serbete, cu mirosul de putrefact și stătut, orbecăiau odihnitori prin mecanismele albe ce ticăiau ușurel, aprinzând lanterne cu bateriile pe consumate, își semnalizau, se loveau ca orbetei de ziduri, alunecau pe trotuar, coborau în pivnițe, ordonau sst sobolanilor umbrelor vocilor fără purtător sst se lasă răsuciți împachetați furtați prin aer de viscol, priveau prin ferestrele luminate, ciocăneau lenes cu degetele lor încărligite, cioturoase, doreau să le transmită dinăuntru, nu se-nțelegea prea bine, un mesaj, mirau familiștii strănși în preajma televizorelor, îmbăiați în lumina vânăată a tuburilor catodice, ei înșiși niște spectre dușe; dumnealor cocotați pe o rafală până la etajul patru cerșind insistent să li se deschidă pentru a-și dezmoști oasele și a cere găzduire. Patrulau aproape leșinați, amețiți prin mirosurile de carbid și cauciu incendiat, de vomismente și brad, de carmangerie și vin fiert. Poposeau pe o streășină ruginită, aprindeau scurt lanterna, se pierdeau prin fumurile înecăcioase, se prăbușeau în tunelurile lifurilor, fără să-și frângă oasele, se opreau amețiți sub un felinar, buni și îngăduitori, înmulțind și împărțind, adunând și scăzând victorioși, sărbătorești.

Pe luni niște tovarăși coborând din mașina frigorifică (șoferul, înșoiștorul delegat, un ajutor și o femeie agățată pe drum) găsiră în gangul măcelăriei niște corpuri neînsuflețite, se-nzăpeziseră, ninsoarea blocase ieșirile din gang. Se aflau printre dâșii Hrisostomul și cuvioșii Onufrie și Ioan Damaschinul, dom' Chiriac și sfântul ierarh Nicolae, Frau Fingher, Dița Goreschi și Despa Dragotă, apostolul Andrei, sfântul părinte Naum, nu lipsea nimeni de pe listă.

Fragment din romanul „Play back”, scris între 1978 și 1983. Oprit să apară de editura Cartea Românească și de cenzură între anii 1983 și 1987, romanul e în curs de apariție la editura Fundația Culturală Română.

Mit și simbol în „Ciocoi vechi și noi“

Personajele lui Nicolae Filimon sunt apăstate de engrama căderii. Este motivul pentru care ele caută să se sustragă fatalității, să-și făurească un destin în afara și în contra paradigmelor. Scenariul mitic le este perfect cunoscut, le slujește de exemplu, îi încurcă dar îi și stimulează. Pildele se cer actualizate dar și depășite. Lumea bucoșteană din primele două decenii ale veacului trecut este un spațiu și un mediu propice mimării și restructurării paradigmelor. Să urmărim destinul câtorva ciocoi „vechi“:

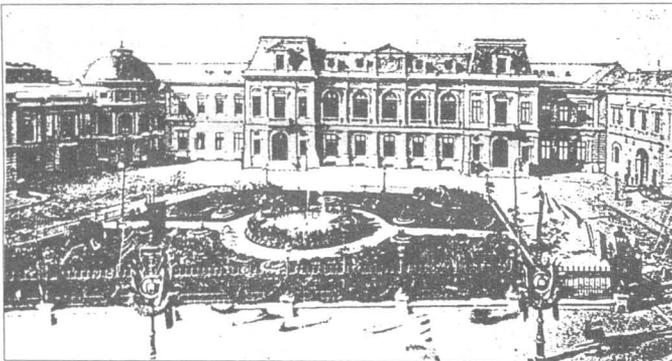
Junele Andronache Tuzluc abia venit din Fanar „știa din încercare că riul cereș și pământesc nu se poate deschide decât prin femei, de aceea își îndreptase toate bateriile intregilor sale în contra femeilor doamnei și mai cu seamă ale domniței Ralu, fiica preaiubită a domnitorului Caragea“. Prin intrigi, lingușire și servicii de Mercur, fanariotul urcă rapid treptele ierarhiei sociale „prin protecție de fuste“ dobândind o avere uriașă și prin rangul de mare postelnic. Puterea, luxul, desfătărilor trupești sunt pentru el dovada că se înălțase chiar în rai.

Kera Duduca este o demnă urmașă a Evei. O știm și din scena în care postelnicul prepușnic și furios o acuză de relații ilicite cu pătimașul calemgiu, vizitator nocturn în grădina desfătărilor. Strănsă cu ușa, Duduca simulează inocența, varsă „lacrimi mincinoase“ nu pregetă să jure pe icoana fecioarei și, în criză de argumente, leșină. Teatru bun să risipească bănuielele postelnicului: „Iscusita femeie rămase în această stare de letargie prefăcută până când văzu pe postelnicul plângând ca un copil și cerându-i iertare că a bănuat un moment virtutea ei; apoi se prefăcu că se deșteaptă din leșin și, prin această ingenioasă manevră, nepoata Evei izbuti a mânca din pomul vieții fără a pierde raiul ca străbuna sa“. Inexactitatea notației este scuzabilă. Eva a mâncat din pomul cunoștinței, la pomul vieții păzit de heruvimi cu sabie de foc nemaivând timp să ajungă. Or poate că Duduca a izbutit mai mult decât străbuna ei...

Parvenitismul lui Păturică de care s-a făcut atăta caz ar trebui citit ca o încercare disperată a unui pământean de a imita scenarii consacrate, de a aduce la zi situații arhetipale. Ambițiosul tânăr purtând la brâu „niște călămări colosale de alamă“, așa cum ne este el înfățișat la începutul romanului, este pregătit să re-scrie pagini fundamentale din literatura și istoria lumii și să reinnoiască mitologia. Iată-l pe acest Argus jubilând după scena în care imprudentul Tuzluc îi încredințează delicata misiune de a o supraveghea pe cocheta Duduca: „Ce ferice, ce prețuită ferice!... Aceasta este o cheie cu care cineva deschide chiar porțile raiului... Și de ce nu?... Eva a scos pe Adam din rai ca să tea prilej altei femei a i-l deschide mai în urmă. O femeie a făcut pe greci, dupe cum zic cărțile, să se bată zece ani de-a rândul. Favoritele din harem țîn în mână soarta împărăției turcești; chiar aici, la noi, vedem pe domniță întorcând curtea și țara întregă după plăcerea ei și, dacă ea a făcut pe stăpânul meu din ciohodar postelnic mare și cămăraș, de ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic, fericit?... Pildele nu ne lipsesc“. Logică infailibilă. Pildele există ca să fie imitate. Mai lîmpece chiar decât Andronache Tuzluc și decât Kera Duduca, Dinu Păturică știe (din cărți) că destinul său trebuie să spelomenirea de

păcatul ancestral. Mitul trebuie citit *à rebours*: femeia l-a scos pe om din rai și tot ea trebuie să-l ajute la redobândirea lui, eroarea mitică poate fi îndreptată aici pe pământ. Intrarea în rîndul boierilor din protipendadă, bogăția, puterea echivalează pentru acești „strălucii luceferi ai vicelor“ cu accesul în paradisul terestru, căutat cu orice mijloace. Ipsilanti îl instalase pe Păturică în funcția de mare ispravnic peste județele Prahova și Seșeni, Craiova era pregătită să îl primească pe marele caimacam, Kera Duduca îi dăruise copilași. Ce ferice, ce amăgitoare ferice!... Recompus cu atâta migală, scenariul este, iarăși, ratat. Fericitul Păturică pierde raiul, ajungând în infernul de la Telega.

S-a scris că finalul romanului este ratat, că ambițiosul Păturică era un tip făcut să triumfe, că prăbușirea lui Andronache Tuzluc este neverosimilă, că Gheorghe era prea prost – e de părere Nicolae Iorga – pentru a merita onorurile din final: „Tuzluc

București, Palatul regal înainte de incendiul din 1927

nu era om să cadă într-o asemenea stare după a lui nenorocire. Acești fanarioți erau niște oameni de fier, totdeauna gata a se scula în picioare iarăși“. Iorga aduce argumente de natură istorică, sociologică, necum de natură estetică. Convins că lecturează o operă realistă, el ignoră de desăvârșire deschiderea simbolică. *Ciocoi vechi și noi* nu este, domnilor, o oglindă purtată de-a lungul unui drum, ci una plimbată în interiorul unei biblioteci. Înainte de a reflecta în ochii noștri băltoacele formate de Podul Mogoșoaiei și în mahalalele apropiate sau azurul cerului, cât există el în casa și în familia marelui ban C., oglinda reflectă în ochii noștri tomurile din biblioteca postelnicului, relațiile lor cu Păturică și alți cititori. Romanul este gândit și structurat mitic și simbolic, referințele livești – pregnante – nefiind un balast. Aș avansa ideea – pe care o voi susține-o, probabil, într-o viitoare carte despre opera lui Nicolae Filimon – că Păturică nu putea triumfa câtă vreme în acest roman-fabulă (*Ce naște din pisică soacra mănâncă*) el este șarpele: triumfă junele Gheorghe, așa prost cum îi pare lui Nicolae Iorga, deoarece el poartă numele sfântului care a scăpat o fecioară din ghearele balaurului. Omonimul său din roman o salvează și el pe juna Maria, fiica banului C., din mrejele unui desfrânat pericolos: Andronache Tuzluc. Nunta lui Gheorghe cu Maria are loc „La 23 aprilie, anul 1825“, dată când locuitorii Bucureștilor „serbau ziua sfântului Gheorghe, vechiul patron al României“. La

aceeași dată, Chir Costea, Tuzluc și Păturică au pierdut deja raiul lumesc. Bogasierul este ținut de urechi în locuri publice marcate de numele și puterea sfântului Gheorghe: „Această procesiune săngerăoasă trecu mai întâi prin fața Sf. George cel Nou, de acolo intră în ulița Șelarilor și, ieșind pe la Curtea cea Veche, merse spre Sf. George cel Vechi“. Pe acest traseu consacrat trec, tot acum, „două procesiuni mortuare“ ducând trupurile defuncțiilor Andronache Tuzluc și Constantin Păturică pe ultimul drum.

„Dinu Păturică e un monstru, însă unul exemplar, credibil și excesiv, realist și simbolic. *Ciocoi* e, înainte de orice, un roman paradigmatic, o ilustrare“. Rândurile acestea, foarte juste, aparțin lui Nicolae Manolescu (*Arca lui Noe, eseu despre romanul românesc*, vol. I). Capitolul dedicat lui Filimon se numește *Roata norocului*. Scrisoarea lui Păturică adresată tatălui său conține fraza speculată de critic: „Am oprit roata norocului; n-am să mă mai tem de nimic“. Comentariul lui Nicolae Manolescu sună astfel: „E o metaforă potrivită pentru ce se întâmplă în roman: în adevăr, roata norocului se învârtete un timp în profitul ambițiosului tânăr; apoi, deodată, parcă stă pe loc și se urnește în sens contrar. O vreme toate îi ies lui Păturică de minune: cucereste bunăvoința lui Tuzluc și inima Cherei Duduca; moșile postelnicului trec, una câte una, în mâinile lui; proiectele cele mai ambițioase i se realizează fără greș. Ca să

înapoi, ea urmându-și nesmintit drumul prin cele opt faze. Dinu Păturică a trecut prin toate cele opt stări: umilire, răbdare, pace, bogăție, trufie, neliniște, războire, sărăcie. Este atât de limpede acest lucru în roman. Nu poate opri roata pe loc; se bucură doar de fazele ei favorabile, fără să știe că implicabilul mecanism „în veci nu se oprește“, că îi joacă un reghi pregătindu-se să-i norocoască pe alții, cum ar fi Gheorghe care a dobândit răvnița căimăcăn i e a Craiovei. Nicolae Manolescu mai scrie: „O divinitate favorabilă întoarce, ca pe un ceasornic, roata norocului lui Dinu Păturică; până în clipa în care personajul însuși crede a fi acela care-și stăpânește soarta; și atunci aceeași mână nevăzută împinge ușor roata înspre cealaltă parte“. Și: „Roata norocului iubește extremele“. Mână nevăzută, am impresia, nu face altceva decât să vegheze ca inși de teapa lui Păturică să nu deregleze mecanismul oprind roata pe loc. Iar extremele „iubite“ sunt vecine: umilire-sărăcie.

Același Nicolae Manolescu își extinde observația la alte personaje: „Norocul și nenorocul se amestecă și în destinul Cherei Duduca ori a lui Andronache Tuzluc“. Perfect adevărat, cu amendamentul că destinul lor trece prin aceleași opt stări înscrise pe roata norocului. Și ei au cunoscut umilința, bogăția, apoi, în final, sărăcia. Sfârșitul le este asemănător: Andronache Tuzluc se trezește în sărăcie lucie urmată de nebulie și moarte; în loc să ajungă caimacam al Craiovei, Păturică sfârșește la ocnă; neastâmpărată nepoată a Evei, cocheta Duduca, este înecat în Dunăre din ordinul cadului. Altfel zis, Adam, Eva și Șarpele au fost definitiv izgoniți din grădina Edenului. Mitul nu poate fi modificat de parveniti ambițioși, ingenioși, lipsiți de scrupule; nu poate fi repovestit nici măcar de către fanarioți de fier... Măntuirea eroului nu este posibilă în afara vieții morale. Scelerații din roman sunt, în intenția autorului, niște damnați romantici. Mahalaua unde zace postelnicul, ocnă părăsită de la Telega și Dunărea sunt în roman spații ale căderii, brauri ale Infernului.

Nu am pomenit întâmplător *Divina Comedie*; opera lui Dante, neamintită în biblioteca postelnicului, figura în aceea a lui Filimon însuși. Ocnă de la Telega îi apare ca un Infern dantesc: „În fine, dacă faimosul vers al lui Dante: „*Lasciate ogni speranza voi ch'entrate*“ s-ar fi putut scrie undeva, negreșit că acel loc nu ar fi putut să fie decât pe porțile ocnă părăsite, căci oricine intră acolo își pierde speranța de a mai ieși viu vreedată“. Autorul dezvoltă insolita referință: în ocnă-infern Păturică are „oribile alucinațiuni“, suferă de o „sete infernală“ și este chinat de stafii: „Luați de lângă mine pe aceste femei șchioade, căci mânele lor cele uscate și sângele ce varsă din guri mă îngheață de frică!“ Este aici încă o ironie a Soartei: cel care visa să redobândească paradisul slujindu-se de femei se vede în iad torturat de inchipiri de femei.

Să intrăm, cât ni se îngăduie, pe această poartă în roman păstrându-ne speranța. Am parcurs intrigă „Schema rezumativă a *Infernului*“ lui Dante și m-am gândit unde va fi fost orânduit Păturică. Ar avea loc în mai multe Cerci și Văi: la lacomii, la violenți împotriva artei, la seducători, la delapidatori, la ipocriți, la hoți, la sfătuitoari de rele, la dezbinători, la falsificatori. Va fi fost trimis în Cercul 9, cel mai rău al Infernului. Zona întâi: trădătorii rudelor (*Caina*, de la Cain); zona a doua: trădătorii patriei (*Antenora*, de la Antenor); zona a patra: trădătorii binefăcătorilor (*Giudecca*, de la Iuda). Aici este pedepsit Lucifer, „voievodul negru-al tristelor destine...“, cel care îi mestecă în cele trei guri pe Iuda, Brutus și Cassius...

Așadar, roata norocului nu poate fi dată

ISTORIE LITERARĂ

AI. PIRU

Reeditarea lui G. Călinescu (IX)

După Delavrancea intră la *Micul Romanticism provincial și rustic* I.A.I. Brătescu-Voinești care e provincial și rustic, dar aproape deloc romantic, ci așa cum îl recomandase Maioreșcu, jurnalist din a doua generație, clasic. Dar nu discutăm viziunea lui Călinescu, excelentă în analiză și iarăși neîntrecută până azi, ci modul de întocmire a celei de a doua ediții revăzute. Pot să spun că aici adaugă o scurtă expunere a piesei *Sorana* și o biografie referitoare la ultimii ani ai scriitorului cu ieșirile la adresa vechilor prieteni (Mihail Sadoveanu). De fapt era prețuit, deși, vorba lui Argezi, *Preiul* său nu e *Liada*, Adausul a rămas până în 1982 inedit. Nu și tot ce urmează la scriitorii din acest capitol în continuare, începând cu I.A. Basarabescu (vezi în S.C.I.L.F.). A folosit *Biografia familiei* după mamă de generalul Boteanu tipărită la Bărlad în 1927, piesă rară, pagini dintr-un caiet de școală și testamentul. Portretul lui Coșbuc a rămas, de asemenea, cel mai rezonabil din câte avem până azi, anulând pe cel dinaintea lui Ghera. Se adaugă unele date biografice, relații în legătură cu traducerea *Divinei Comediei*, însemnările traducătorului din care însă nu au rămas doar câteva pagini, ci un lung studiu în două părți (400 pagini) *Tavola tonda* și *La gente sotto larve*, publicată ulterior de Alexandru Balaci. De asemenea s-a publicat și *Odiseea* cunoscută lui G. Călinescu în manuscris. Orice s-ar spune și Coșbuc era un clasic, dovadă că a tradus *Enaida* și *Georgicele* lui Virgiliu în hexametri.

Alți scriitori între 1890-1900 este un capitol care a putut să apară neglijabil altor istorici literari. Nu numai că a menținut scriitorii în ediția a doua, dar la fiecare G. Călinescu a venit cu completarea în S.C.I.L.F., 1961, nr. 3. La Veronica Micle citim acum că era greco-catolică și purta și numele de Ana, dar se pun toate scrierile despre ea ale lui Octav Minar

cu multe falsuri. La Gheorghe din Moldova se citează o compunere juvenilă în scrisori, *Orgea*, fără explicații și o colecție de zicători românești. Despre Artur Stavri: a avut un frate, poet și el, mort într-un incendiu, o soră numită Șmalț și doi copii neligitimi cu Elena Oblovia Sevastos, o fată și un băiat: Mihail Sevastos. Ioan S. Neñeșcu, doctor în filozofie de la Leipzig, citise ca și Eminescu, poeziile lui Th. Körner, *Liră și spadă*, *Patria mea*, dar poate și *Vânătoarea sălbatică a lui Lützow* pusă pe muzică de Weber, pentru că, după ce la un moment dat prefect de Tulcea, vâna pe socialiști. Ion Gorun (Alexandru Hodoș), descendent ca prozator din Slavici, era fiul lui Iosif Hodoș și avea frați și surori cu nume romane: Enea, Laetitia, Sabin, Brutus, Ulpus și Nerva. Un fiu al său cu Constanța Hodoș (născută Tălășescu) se va numi și el Traian, iar o fiică: Victoria. De fapt, Constanța fusese măritată întâi cu nepotul lui Slavici, Ion Rusu Șirianu și avusese cu el o fată tot Letiția și un băiat. Din bibliografia lui N. Rădulescu-Niger, mult îmbogățită acum i se omite romanul *Bietul Tudorel*. Să fie din cauză că în 1953 a apărut *Bietul Ioanide* în care Tudorel e fiul lui Ioanide? Rădulescu-Niger a trăit 83 de ani (mort în 1944). Date biografice precise noi cu detalii la bibliografie despre familie, precum și însemnări noi despre piesele de pe atunci se află în ediția revăzută și la Haralamb G. Lecca, frate cu genealogistul Octav Lecca. La Radu D. Rosetti (1874-1964) se face precizarea că era fiul lui Dimitrie Rosetti-Max care nu s-a născut în 1880 cum citim în capitolul despre el, cu șase ani mai târziu decât fiul său, ci în 1850. În volum este o greșeală de tipar, o curiozitate, fiindcă fol este prezentat înaintea tatălui. Pentru cine nu știa, Călinescu informează acum că Th. Speranția e numele latinizat al lui Nădejde care era văr cu frații Nădejde, Ion și Gheorghe, că Petru Dulfu, mai

mare cu 13 ani decât Coșbuc, a trăit 97 de ani, că D. Teleur e un poet imitat mai târziu de Matei I. Caragiale, cultivat de alții și colaborator și al tatălui, I.L., că doctorul O. Carp, pe numele adevărat G. Proca, era mai mare cu 8 ani decât Șt. O. Iosif și a fost profesor de igienă la Facultatea de Medicină din Iași și de patologie generală la București, murind la 76 de ani. Era prețuit ca și Ioan N. Roman, printre socialiști. Correspondentul în proză a lui Petre Dulfu, acesta ardelean, este olteanul N.D. Popescu, autor de literatură picarească (istorii cu haiduci), maestrul începuturilor lui Sadoveanu, citit în viteză și de G. Călinescu care ne oferă și o lungă bibliografie. A citit și adăugat date la autorii de teatru până la 1900, pe generalul de intențentă G. Bengescu-Dabija, D.R. Rosetti-Max, trecut aici, Gr. Ventura, căsătorit a doua oară cu sora pictorului N. Vermont, brăilean, ca și Ion C. Bacalbașa, acesta mai mare cu 2 ani ca Anton Bacalbașa (numele însemnând staroste de băcâni). Lecția lui G. Călinescu a fost măcar în parte ascultată. În 1891 a apărut o culegere amplă din opera lui D. Teleur: *Sonete patriarhale, Scene și Portrete*.

Recenzăm mai departe capitolul *Tendință Națională. Momentul 1901. Noul Mecanism. Analiza fenomenului etnic* păstrat și în ediția nouă revăzută, nici el fără mici completări în text sau la bibliografie. Este vorba de epoca revistei *Semănătorul* la început dirijată de A. Vlașu și George Coșbuc, apoi de Iorga, un comitet compus din Anghel, Iosif, Sadoveanu și Sandu Aldea, mai departe de Aurel C. Popovici, în fine de Ion Scurtu. Îndeosebi direcția lui Iorga l-a nemulțumit pe E. Lovinescu care, nevăzând copacii din cauza pădurii, scriitorii adevărați din cauza mediocrităților, a osândit în bloc literatura de aici și din publicațiile anexe care a dat totuși pe Goga, Sadoveanu, Al. Davilla și Iorga însuși, de n-ar fi să-i citim decât pe aceștia. Nu credem că după regrouparea

forțelor se mai poate vorbi în primul deceniu al secolului XX de un cimitir al literaturii române. Cantitatea mai mică de adăosuri în acest capitol se datorește tratării lui exhaustive încă din 1941. La Iosif se adaugă multe date biografice în legătură cu familia, anii de școală și de serviciu, lecturi, drama căsniciei cu Natalia Negru și apoi a despărțirii de ea, boala și moartea la 38 de ani (S.C.I.L.F. 1953). Și la Goga sunt date noi despre familie, părinți, frați, surori, detalii despre casa părintească, pe care a vizitat-o (S.C.I.L.F. 1961, nr. 3). Portretul lui Goga rămâne inimitabil. În ediția nouă pune la bibliografie cartea lui Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga* din 1944, n-a citit însă și studiul lui Ovidiu Papadima din 1942. O carte adevărată despre Goga după Călinescu nu s-a scris încă. Portretul lui Nicolae Iorga din *Istoria literaturii române* ediția din 1941 sportă în ediția nouă cu exemple din *Supt trei regi* și la bibliografie cu articolul lui D.I. Atanasiu *Cum a murit Nicolae Iorga* din *Tribuna românească* (29 noiembrie 1946) nu a fost apreciat de Șerban Cioculescu. Portretul lui, scrie el, „e o viziune șarjă, teratologică, de pamflet și de poet”. Un portret făcut de Șerban Cioculescu însuși e însă aproape o reproducere a celui al lui G. Călinescu cu o anecdotă în plus. Ca de obicei, vorbind, Iorga fixa pe cineva din sală ca și când i s-ar fi adresat, neevitând să-l întrebze, dacă-l înfrunța cu privirea: Cum te cheamă pe dumneata? – Radu-mă cheamă – i-ar fi răspuns studentul, ridicându-se și ieșind grăbit din sală. Călinescu nu confundă opera marelor istorici Iorga cu aceea a unui scriitor.

Tot ce a scris mai autentic și mai stabil Sadoveanu între cele două războaie este prefigurată din primele peste 20 de cărți dinainte, deși marele creator al adevăratei literaturi semănătoriste de relevare a fondului specific național s-a născut acum. Evident, opera este urmărită mai departe până la data când cartea a apărut. La acest scriitor în ediția nouă nu se face nici o schimbare. Se spune doar că *Frații Jderi* e o trilogie (al treilea volum a apărut în 1942). În continuare, Călinescu a mai scris și despre alte cărți de Sadoveanu, dar în istorie n-a mers mai departe. Citează la bibliografie articole ale sale din *Contemporanul* 1960 și 1961. Din tot ce s-a scris în continuare despre Sadoveanu (peste 10 cărți) de reținut este doar eseu *Utopia cărții* de

Nicolae Manolescu.

Date noi se află la Emil Gârleanu (S.C.I.L.F. 1954 și 1961, nr. 3), mai bine prizat ca de obicei, C. Sandu-Aldea (1961, nr. 3), novelist având ca temă proprie suspiciunea, de asemenea, reconsiderată. Despre Agărbiceanu a făcut un articol nou în *Contemporanul* din 7 martie 1958, nu mult deosebit față de cel vechi. Nimic nou la Ioan Pop, Vasile Pop, Chiru Nanov, Ioan Adam, dar câte ceva de Romulus Cioflec (romanul *Boierul*, încă nepublicat, apărut mai târziu după moartea autorului), N. Dunăreanu mort în 1973 de 92 de ani, după ce publicase culegerea *Frumoasa Paulină*), M.I. Chirițescu, prozator despre grânari, asasinat în 1946 la 65 de ani, Ion Ciocărian care, Călinescu nu știa, a trăit până în 1942 și a publicat și două romane, *Du-te dor* și *Tainele munților* (1940). G. Călinescu în adeva o părere bună despre Chendi și nu avea oare să păstrat propoziția că în latura pozitivă Chendi „nu are nici cea mai mică intuiție a poeziei macedonskiene”. I se dau acum toate datele biografice apărute mai întâi în S.C.I.L.F., 1961, nr. 2. Despre Maria Cunțan care visa o legătură cu Chendi se păstrează caracterizarea că azi e ca poetă inactuală și simplistă. Era cu 9 ani mai mare decât Chendi și i-a supraviețuit 22 de ani. Afară de asta romanele ei circula încă și sunt unii care le gustă și azi. I s-a cerut și reeditarea.

Titu Maioreșcu și G. Călinescu au apreciat pe Victor Vlad Delamarina, reeditat și monografiat de D. Vatamaniuc (teza sa de doctorat a fost susținută cu G. Călinescu). Adaugă ceva și despre acest scriitor bănățean (S.C.I.L.F., 1961, 2).

Nu s-a adăugat nimic la cele două subcapitole finale *Umorul dialectal* (Victor Vlad Delamarina, G. Gârda, A.P. Bănuț) și *Culturalizarea Bucovinei* (Mihai Teliman, Em. Grigoroș, C. Stamatii-Ciurea), doar ceva la Victor Vlad Delamarina, care, între timp, a făcut și obiectul unei monografii și Constantin de Stamatii-Ciurea, care era fiul lui Costache Stamatii (S.C.I.L.F., 1961, nr. 2). Nuși Tulliu, trecut la bibliografie, profesor la Chișinău, era de origine aromână. A publicat: *Poezii*, București, 1907, *File rupte din viața aromânilor* (Chișinău, 1919). A trăit între 1872-1941. (Vezi Hristu Căndroaveanu, *Antologie literară aromână*, București, 1975).

FOTOTECA LITERATORUL

Marin Preda în familie. Fotografie de Vasile Blendea.

Anuare muzeale județene

Literatură documentară rezervată prezentării cu spirit critic a patrimoniului cultural național, anuarele editate de muzeele țării constituie contribuții științifice utile de punere în evidență a tezaurului spiritual aflat în colecțiile și muzeele de stat ale României. Fiecare anuar în discuție, în afară de textele propriu-zise, conține un summum de ilustrații/fotografii, planșe, hărți, bibliografii și alte instrumente ale unui aparat critic care completează lucrările publicate, fie că au amprenta ineditului absolut, fie că au fost prezentate anterior în vreo sesiune de comunicări științifice. Lucrările sunt însoțite de rezumate în limbi de circulație internațională.

Sponsorii, tirajele și prețul exemplarelor sunt confidențiale, iar cât privește onorariul autorilor, lipsește cu desăvârșire. Pentru început vom vorbi despre...

Istros, VI./Editor: Muzeul Brăilei. Brăila, 1992./Colegiul de redacție: Ionel Căndea și Valeriu Sirbu. 446 p., 36 titluri.

Anuarul este structural în patru secțiuni (Arheologie și istorie veche; Istorie medie, modernă și contemporană; Istoria culturii și civilizației; Note, discuții, activități muzeale), cuprinzând studii de caz, descrieri și constatări arheologice, contribuții științifice și literare privitoare la anume perioade istorice, personalități, opere, vestigii, obiceiuri și ritualuri, concentrate îndeosebi asupra arealului Brăilei și Călărașilor, dar extins și la cel al Râmnicului Vălcii ori Harghitei, pentru că s-au înscris tematic în preocupările propuse de redactorii volumului. Aceștia sunt prezenți cu mai multe contribuții: *Repertoriul documentelor de cancelarie a ciltonei lui Matei Basarab de la Măxineni (1637-1768)*. Un document de limbă și tipar românesc la Brăila; *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național - semnale de Ionel Căndea și, respectiv, Un atelier de prelucrare a podoabelor de bronz descoperit în „dava” de la Grădiștea; O descoperire aparținând culturii Coslogeni de la Dedulești, ale lui Valeriu Sirbu, care mai este coautor la altele două, alături de Elvira Ciocea și Paul Damian. Deosebite, ca epuzare a surselor documentare, sunt lucrările datorate lui Paul Pălănea, *Cărți străine din sec. XIX cu știri despre Brăila în colecțiile Bibliotecii „V.A. Urechia” din Galați*, și Lucian Chișu, *Poetica lui Dumitru Caracostea*, bazate pe informații bibliografice extinse și cu observații critice originale.*

Mircea COLOȘENCO

TEATRU

O falsă problemă: teatralitatea pieselor lui Fănuș Neagu (II)

Dacă teatralitatea înseamnă, și aceasta înseamnă în esență, disponibilitățile unui text pentru a deveni spectacol, atunci Fănuș Neagu este cel mai teatral scriitor din literatura română contemporană. Paradoxal vorbind, nu numai piesele sale, ci tot ceea ce a scris și scrie, de la roman la povestire, de la portretele de prieteni la cronicile sportive, de la fraza fastuoasă la simpla dedicație pe o filă de carte, constituie un teribil spectacol al imaginației și cuvintelor. De aceea, a-i acuza piesele de lipsă de teatralitate mi se pare o aberație și nimic altceva. Termenii în care se pune, de exemplu, problema teatralității în legătură cu *Casa de la miezul nopții* nu diferă de cei pe care ar putea să-i îndreptățească orice text de teatru modern. Dar se mai întreabă cineva astăzi dacă un text ca *Așteptându-l pe Godot* este sau nu teatral? Speculații sunt posibile pe temă, nu însă pentru a i se refuza teatralitatea, ci din nevoia de a se recunoaște că există multiple forme de teatralitate. Altfel se întâmplă în *Macbeth* de Shakespeare și altfel în *Macbeth* de Eugen Ionescu. Altfel în *A treia feapă* și altfel în *Maica* chiar dacă în ambele cazuri autorul e Marin Sorescu.

În *Casa de la miezul nopții*

(titlu mult mai adecvat substanței magice a piesei ca *Paița vine la miezul nopții*, adoptat de Naționalul din București) apare cu evidență faptul, încă de la lectură, că nu e mai puțin spectaculoasă sau mai puțin aptă de a fi transpusă în scenă decât *Scoica de lemn* și *Echipa de zgomote*. Dimpotrivă, și aici se continuă strălucit aventura teatrală a lui Fănuș Neagu. Subiectul șocăază prin originalitate, prin exces de fantezie, prin profunzimea și imprevizibilul reacțiilor psihologice; întâmplările sunt fabuloase, personajele de asemenea, atmosfera și tensiunea sunt poetice, însuși timpul în care se desfășoară acțiunea stă sub semnul unei simbolistici a imaginării, a straniului. În această privință, o apropiere de *Visul unei nopți de vară* e deplin justificată. În special prin starea de vis și halucinația la care iubirea, ca sursă de energie ce încorporează în ea întreaga teatralitate a intrigii, conferind totodată motivație și plauzibilitate fantasticului în planul realului, ridică fiecare personaj. În fine, prima parte a „fantasmelor” tragice închipuite de Fănuș Neagu are ca spațiu temporal „Noaptea de Sânziene” (ea însăși o noapte a fantasmelor în credința populară, „când se toarce fir subțire pentru Maica

Domnului și fir de spânzurătoare pentru Diavol” sau călăreții apar pe Munții Măcinului „să pândescă ivirea flăcărilor pe comori”), iar a doua, „Noaptea de Anul Nou” (și ea, la rândul ei, o noapte de vrajă, în care „văpaia simțurilor” și „văltoarea patimilor” ating paroxismul, determinând, în cele din urmă, un personaj ca Ina să recurgă la un act-limită). În ceea ce privește cuvintele, care până și la nivelul scriiturii oferă un spectacol fascinant, ele nu sunt defel întâmplătoare, o simplă avalanșă de vorbe, ci exprimă mentalități și trăiri particulare, o încărcătură interioară distinctă, cum și revelația că „cine nu se înfășoară în cuvinte cu două înțelesuri, mai bine nu se naște”, „întrucât pe scena lumii nimic nu este la îndemână nimănui, în afară de cuvinte”, cuvintele sunt calea spre „adevărul unic”, deci și spre ceea ce e abisal în ființa umană, prin „ele se rupe, se împletește și mai cu seamă se sfășie Speranța”.

În perimetrul celor două nopți, așa dar, se leagă și dezleagă iubiri, se deconspiră lașități, suspiciuni disimulate, învinuiri, se încensează loviturile de teatru (apariția pușcăriașelor e una dintre ele) care amplifică, în diferent dacă li se acordă sau nu credibilitate, misterul discursului dramatic, făcându-l în permanență exploziv, mocnind de forțe primare, instinctuale, între care sexualitatea, mult exacerbată de abstenența nărilor în haine vărgate, nu e nicicum de neglijat. Ca și în *Visul unei nopți de vară*, în piesa lui Fănuș Neagu tema în jurul căreia se concentrează „ostilitățile” e iubirea, o iubire însă ce atinge când cântă coșul de trei ori

sfârșește, joc sau capcană?, printr-o sinucidere. Un avertisment puternic, neașteptat, pentru conștiințele adormite.

Cum se vede, *Casa de la miezul nopții* e o piesă complexă, departe de a se dezvălui integral într-un singur spectacol. Are pitoresc și poezie, nebunie, multă literatură, dar și profunzimi și ambiguități provocatoare și acel teribil mister blagian de care am amintit, revărsat cu enormă voloritate din imaginația atât de impetuoasă a lui Fănuș Neagu. Straturile de semnificații și posibilitățile de receptare ale lecturii regizorale, deci și modalitățile de a se descoperi teatralitatea, sunt multiple. Dacă un regizor scapă misterul, fabulosul, onirismul, adică tot ceea ce iese din convențional, din tiparele unei lecturi comode, de suprafață, riscă, poate să riște, o versiune scenică de rutină, cu accent pe poveste: desigur, foarte tentantă și aceasta, acaparatoare pentru spectatori, de ascultat cu sufletul la gură. În spectacolul lui George Motoi, negreșit cu mult mai multe merite față de cele i-au fost atribuite de unii critici, povestea a avut limpezime și fior.

Regizorul-actor a contat pe o teatralitate de tip epic, dar și pe o epizicare a personajelor, dinamizând acțiunea prin actor și asigurându-i orizontalitate. Dan Alecsandrescu, în schimb, în spectacolul regizat pe scena Teatrului Național din Timișoara, în prima jumătate mai ales, a fost atras de poetica cuvintelor, de frumusețea replicilor, optând pentru o teatralitate de tip poetic, de supralicitare a livrescului, retoricii. Abia în actul doi se produce o mișcare din interior a

dramaticului: acțiunea devine alertă, tensiunea crește, imaginea de subtilă poezie, admirabil punctate și de frumosul decor al Emiliei Jivanov, dobândesc pondere, iar „povestea”, cel puțin coerentă și transparentă. Interpretarea actoricească – în general sobră, cu prestații corecte din partea tuturor interpretărilor, de la Irene Flamann – Cătălina (totuși, pe alocuri liniară, fără aură), Traian Buzoianu, Vladimir Jurăscu (un Taliverde bizar ca psihologie și reacții), Armand Calotă (exaltat, cu patos, dar și cu puritatea tinereții în George) la Mihaela Murgu, Ana Serghie Ionescu, Mălina Petre și Alina Secuianu, care întruhidează ipostazele a patru din cele cinci pușcăriașe – poartă și ea într-o anume măsură amprenta unei concepții cu miză pe o literaturizare excesivă. Există însă și un „spărgător” (o „spărgătoare”, mai bine zis) de „grevă”. Cu adevărat încântătoare e Luminița Stoianovici în Ina. Cucereste prin pregnanța detaliilor, prin firesc, prin farmec, prin spontaneitate și sinceritate, prin misterul și inefabilul durerii cel conferă personajului.

După cele două montări de care a beneficiat până acum, *Casa de la miezul nopții*, deși nu a fost valorificată decât pe unele dintre coordonatele ei, a demonstrat că are teatralitate cu carul. Ceea ce o îndreptățește, ca și pe *Scoica de lemn* și *Echipa de zgomote*, de altfel, să facă parte din repertoriul permanent al teatrului românesc. Se așteaptă regizori fără teamă de dificultăți și etichete.

Ion COCORA

Teofil Vâlcu

Ne-a părăsit prematur, la șazeci și doi de ani, Teofil Vâlcu, actor de marcă, dintre cei născuți și nu făcuți, deopotrivă de forță și sensibilitate, interpret în teatru a peste două sute de personaje, iar în film și pe micul ecran a cel puțin cincisprezece. Neasemuitul Teo, delicatul Teo, prieten și artist mult drag sufletului meu, mă convingea, ori de câte ori poposeam în „dulcele târg al Ieșilor”, că trăiește și se dăruie cât

un oraș întreg. În ipostază de prieten era plin de afecțiune, atent, generos, gata să facă orice pentru a te simți bine, pentru a simți bucuria de a-i fi oaspete, pentru a vibra la poezia de taină a unor întâmplări din vremuri de odinioară. În ipostază de actor era de ajuns să-l vezi pe scenă, să-l auzi rostind o replică, să-i urmărești un gest, că și aveai revelația actorului de excepție, de har și înalt profesionalism, firesc, original fără ostentație, capabil să fascineze spectatorul.

Moldovean de origine, Teofil Vâlcu s-a format la școala de teatru clujeană, în anii '50, ani în care va avea ca profesori pe Ștefan Braborescu și Maria Cupcea. De la un mare actor și de la o mare actriță, pe care am avut norocul și eu să-i cunosc, a învățat să nu braveze, ci să muncească până la istovire, cu modestie, pentru a descoperi căi de acces către miracolul artei teatrale. A fost un actor „de modă veche”, identificat cu scena, actor de accepțiune clasică, lipsit de orgolii deșarte, cu cult al profesiei, cum și al celor ce o slujesc. De aceea, în

interviuri ori conversații prietenești, nu pierdea niciodată prilejul să elogieze pe „vechii maestri”, să-și exprime satisfacția de a fi avut șansa să joace în „Casa lui Alecsandri” în distribuții „amejtoare”. În aceste distribuții, desigur, prestațiile sale au avut întotdeauna un puternic relief, nimic nu a lăsat la voia întâmplării, totul a gândit și asimilat până la cel mai neînsemnat detaliu, cu seriozitate, cu inteligență, dar mai ales cu autenticitate proprie marilor creatori. Astfel, la rândul lui, Teofil Vâlcu a devenit, pentru generațiile tinere, un nume în distribuții „amejtoare”. De asemenea, în film a fost un actor de o factură particulară, inconfundabil, cu oesbire în personajele istorice. Rolul Ștefan cel Mare din serialul *Mușatinii* i-a adus o binemeritată notorietate. A fost, după Calboreanu, cel mai personal interpret al celebrului domnitor, reușind să-i asigure, prin jocul său sobru, riguros, fără excese de patetism, o deschidere modernă, o aură de personaj shakespearean, iluminat de tragic fior existențial.

Doamne, și, iată, deși mi se părea un bărbat predestinat senectuții, Teofil Vâlcu va fi de acum amintirea personajelor pe

În rolul lui Ștefan cel Mare

care le-a interpretat în patru decenii de „viață în teatru”. Când am aflat vestea trecerii sale în neînființă am rămas năucit. Îl știam, e drept, suferind, știam că de mai mult timp boala îl împiedică să mai apară pe scena Naționalului ieșean, că ultimul său rol, Oedip, a reprezentat un rol de două ori dramatic: o dată prin destinul personajului interpretat și a doua oară prin destinul actorului care și-a pierdut vederea. Dar mai știam, e la fel de adevărat, că nu se dă bătut, că se luptă cu destinul

cu bărbăția și demnitatea pe care le-a dovedit în tot ceea ce a făcut. Nu mă așteptam în nici un caz să plâng atât de repede dispariția scumpului de Teo. În clipa când scriu aceste rânduri nu mă mângâie nici credința că el va fi dintre cei peste care nu se va așterne uitarea. De fapt, totuși mă mângâie ceva: gândul că s-a dus doar să sărute mâna lui Ștefan cel Mare. Oare cum a fost primit de Măria Sa?

I. C.

ARTE PLASTICE

Cariatide aflate
în vacanță

După numărul de albume ce i-au fost consacrate ori și le-a consacrat singur, Vasile Grigore pare să fie un artist atent la impactul opereii sale cu contemporaneitatea, dacă nu chiar la posteritatea lui. Cunoscându-l mai bine, nu cred că lucrurile stau chiar așa, fiindcă mecanismele acestei implicări publice nu par articulate nici din abilitate strategii ale momentului, nici din orgolii absolute, provocând timpul.

Poate mai limpede decât în alte cazuri, Vasile Grigore ne dezvăluie cu ultimul său volum: „Desen și culoare – Însemnări despre artă”, apărut la Editura și Imprimeria ARTA GRAFICĂ, în condiții de excepție, adevăratul motiv al „activității sale editoriale”. Și anume: fascinația față de alte domenii ale creației și față de corespondențele acestora, tot așa cum în pictură, pe planul întim al formei de expresie care l-a consacrat, potențează subtil vizualul prin melodic, pictura prin armonie muzicală.

Acest ultim album ar putea fi o amplă expoziție de grafică (desene în cărbune, creion sau tuș), demonstrând nu numai capacitatea de sinteză a liniei, ci și infinitele ei posibilități de a invoca atmosfera, culoarea, starea de grație simbolică ale unui motiv, transcris spontan, cu acuzată forță de apariție, topind într-o imagine simplă și cordială distanțele uriașe dintre observație și interpretare. Vasile Grigore se arată aici ca *desenator*, demonstrând în același timp virtuțile desenului de a fi și altceva decât considerăm îndeobște că este.

Mai observăm că, în această ultimă întreprindere artistică, desprinde una din temele constante ale picturii sale: nudul, în favoarea esteticii căruia pledează acum, eliberat de cvasi-restricțiile trecutei pudibonderii oficiale. Prin această „temă” se apropie de elini și de clasici (nudul un ideal de

frumusețe), în viziunea modernistilor însă, într-o notă șagălnică, profund antiacademică, ba chiar raportat la alte creații, destul de senzuală. Firește, cu un simț deosebit al echilibrului, care îl și ferește de vulgaritate. Într-un anume fel, s-ar putea spune că nudurile lui sunt cariatide aflate în vacanță, răsturnate pe orizontala

nisipului, în apropierea mării, plasament prin care ar vrea parca să le extragă contingentului și să le permită intrarea în baia de lumină a poeziei.

Albumul este acompaniat de însemnări despre artă (bilingv, română, engleză), spre a explica o sumă de opțiuni estetice, stilistice, restrângeri la motive „cheie”. Pentru gustul meu, multe din aceste însemnări au caracter de generalitate (blocând accesul către o secțiune mai autentică și aplicată asupra sistemului de gândire al

artistului, asupra „alter ego-ului” său teoretic), rămânând tributare unei mentalități tradiționale, în ciuda expresiei plastice vii, personale, libere de orice constrângere programatică. Față de unele aserțiuni poți avea chiar rezerve („Talentul este cauza creației artistice”). Descoperi însă în aceste notații lucruri scâpărătoare, care invită la gravă meditație. Referindu-se la un alt motiv al picturii lui, poate că al picturii în genere, Vasile Grigore scrie: „Arlechinul ascunde o lume ce nu vrea să se vadă așa cum este fiindcă ea ar fi altfel imposibil de trăit”. Mai departe sugerează o lectură a Arlechinului și Colombinei, ca pereche primordiale, un Adam și o Evă,

care ne însoțește protector. Ba și îndrăznește să vadă în Arlechin „esența artei”, care se împlinește surzător, „printr-un sacrificiu inimaginabil”.

Noul album al lui Vasile Grigore despre Vasile Grigore își merită locul în bibliotecile noastre. Într-o lume agitată, pragmatică și dură, răsfoirea lui ne redă aplecarea către ludic, culoare, se relativizează, prin subțire ironie, prejudecățile. Pe vreme ploioasă, albumul lui poate fi o oră de soare și binevenită căldură.

ca și la bietul Velea.

TVR s-a aflat în preajma unei deschideri cu mititei, cu poeme recitate în pernă, cu voce de reclamă la produsele Croif, cu șevalele netede, cu mușcate în fereastră, sarailii, lăutari, ziarști, bobor. Nu am înțeles de ce atâtă suspin, de ce atâtea zămbete asudate și n-am mai înțeles dacă dl. Ulici participă la periplu (că ăsta numai pe apă se desenează, adică periplu), deși îl critică.

Ăsta-i complexul nostru, de permanent angajați ai câte unei galerii: recunoaștem rana depărtării, dar sporovăim dulce și nepăsător despre prezențele de pe toate meridianele. Tot astfel am

Profunzimea
autodidacților

Editura Meridiane ne propune un nou titlu în prestigioasa sa colecție „Biblioteca de artă”, seria „Teoria și filosofia artei” – „Scrieri despre artă” a lui Konrad Fiedler. Fiedler a fost, se știe, un autodidact, dar un autodidact profund, din rasa marilor seniori care au sfârșit prin a-și cuceri un loc binemeritat în istoria esteticii. Considerațiile sale, uneori șocante chiar în epocă, dar și astăzi (o pildă, „goticul este una dintre cele mai ciudate erori ale arhitecturii”), își păstrează intact caracterul hazardat, strict personal, alături de dimensiunea perenă.

Gândirea lui Konrad Fiedler e vitalistă („trăiristă” am zice noi, folosind un concept interbelic), în care pot fi decelate reflexe kantiene, ca și ale altor filosofi ai vizualității pure. În primul rând Fiedler, în definiția pe care o dă operei, exclude frumosul, ba chiar inducțiile realității în favoarea expresivității semnificante a imaginii vizuale, respinge înscrierea istorică (deci a stilurilor, curentelor etc.), în beneficiul singularității geniale, care ar putea să lămurască câte ceva din natura artei, prin care anticapează metodologia unui Hans Sedlmayr. „Opera de artă singulară – scria Fiedler în 1876 – este o taină imensă”. De altfel, în tot ce a scris s-a vădit extrem de zgârcit cu exemplificările, iar atunci când a apelat la ele, s-a mărginit la opere și nume extrem de sonore.

Așadar, l-a preocupat „excepția” ca normalitate, considerând lucrările subordonate unui ideal de frumusețe, drept efecte înșoșitoare inevitabile ale artei, care se plasează în zona agrementului. În acest sens el ajunge la concluzia, atât de iritantă pentru unii, că bunul gust distruge arta. El nu crede că opera se autoreproduce la sugestiile altor opere și poate fi acceptată ca autentică în temeiul strălucirii și originalității formale. Adevăratul talent „este privilegiul rar al unor indivizi cu un psihic deosebit de bine organizat, de a se afla, prin sensibilitatea lor, în nemijlocită apropiere de natură; pentru ei raportul cu lucrurile nu se bazează pe efecte izolate ale acestora, ci pe cuprinderea existenței înseși, cu obiectivările ei, încă înainte ca acest sentiment al totalității să se fi dizolvat în

sentimente particulare. Este aici o bucurie provocată de existența vie a lucrurilor, care stă cu totul dincolo de frumos și urât”.

Din această perspectivă sunt admirate și creațiile antologice ale trecutului, ca vechea arhitectură greacă, în care vede claritatea unei conștiințe (și a unei trăiri) transpuse cu „maximă energie a expresiei”, calitatea unei spiritualități capabile să se releve și să-și păstreze intactă autonomia, în forme concrete materiale. Altfel spus, el „citește” o asemenea realizare ca forță spirituală vie, servită impecabil, de piatră și principii constructive armonice.

Konrad Fiedler consideră înțelegerea artei drept un act artistic individual, imposibil de transpus în norme și învățăminte. Opera, ca și ideile sunt acceptate cu intensă fervoare sufletească și intelectuală, ca experiențe personale oscilând între dubiu și certitudine cu o exemplară sete de absolut. Cu toate că întâlnim esteticieni cu sisteme impunătoare și observații extrem de ascuțite asupra naturii artei, Konrad Fiedler va fascina continuu prin autenticitate și o deschidere a înțelegerii care îl fac și astăzi modern.

Se acceptă acum că esteticile Renașterii până la cele ale secolului trecut se află, față de arta actuală, în raport de incompatibilitate. Fiedler descoperă numitorul comun al oricărei forme de artă. Caracterizând pe pictorul Hans von Marées, prietenul său, inclusiv pe sine și poate îndelungă născută artistică dintotdeauna filosoful spunea: „Își apărea sieși străin și însingurat în mijlocul unor strădăni care nu aveau cu arta decât asemănări mai mult sau mai puțin înșelătoare: pentru el activitatea era totul; realizările nu-i slujeau drept țel, ci însemnau doar un pas pe drumul ales”. Viziunea prin care arta este prezentă înainte de toate în om, cu „fragmentare” divulgări într-o înfăptuire sau alta, ar putea așeza alturi, deloc abuziv, un Leonardo da Vinci și un Beuys din vremea noastră care practică happeningul. Într-un fel, Fiedler a judecat imediatul ca emiteamă a condiției umane și concretul ca imponderabil.

Cornel Radu
CONSTANTINESCU

împodobit bradul și la Mogoșoaia – complex important doar prin barul elegant, dar pus cu furca, de la intrare –, tot astfel ne-am dat ochii peste cap și am făcut pluta pe spate în fața unei perechi de jucării stricate dintr-o fundătură a arondismentului nouăsprezece.

Oameni buni, se deschide Europa iar noi suntem doar exotici pentru dumneaie. Nu cu de-alde Santa Vișan rezolvăm problema. Asta înși măcar ca voce de reclamă, ca o pedeapsă, nu-i bună: Nu cu de-alde I. Stoica, omul care ne „urează să credem”. În ce să credem? În E. Sândoi, de-o pildă, care i-a stat general alături, care a repetat „încă o dată”. Sau cu un

biet telegenist ce ne anunță că „ziariștii, sprijiniți de blândețe, au cucerit urbea X.” (poate doar așa să-mi fie și ei, sireacii, vreo putere prin stat), nu cu telegenistele îmbrăcate în bikini (E. Nicolaescu), nu cu prezentatoare de sămbătă bilete, care-s bune doar să ceară biletele de peron, nu cu muzică lejeră care nici nu există, din moment ce obține nota „1” prin cele festivaluri, nu cu folkștiți ruginiți ce-l imită, după douăzeci de ani, pe Andy Warhol (bietul V. Sterian). Trebuie degrabă despărțită suprafața lucioasă a apei!

Nicolae ILIESCU

TV

Scaunul catodic

Încep să se aștearnă zile vinete deasupra acoperișurilor Bucureștilor. Lumina lunii (fie fotografiată de pe estrada cutăruți cămin cultural – prescurtat tot cu „cece”, ca și repausatul consiliu al culturii, flacăra sugrumată a tristei Kakanii –, fie rezemată în peluza vreunui

stadion mut după turul doi al cupelor europene) se clatină ameliilor, bătând cu degete de chiparos în darabana mustărilor. Și fiindcă se despică vorba despre așa ceva, numai în stilul paralel al lui Fănuș Neagu se poate descânta. Cuvinte-n colțul ierbii și rotunde,

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Orion

Descoperindu-l (îndată după război) în *Cartea Oltului*, l-am privit pe Geo Bogza timp de peste două decenii, prin această scriere. Volumele parcurse ulterior i-au îmbogățit, firește, și i-au nuanțat mult imaginea în conștiință, dar nu i-au modificat-o esențial. Regăsind în *Cartea Oltului* rezonanțe de tonalitate biblică și citind-o în consecință ca pe o carte „inspirată” (așa cum – aflu acum, din recenția ignorată la apariție – a citit-o și Perpetuicus: cu sentimentul de a traversa un „sompțuos fragment dintr-o impresionantă *Carte a Facerii*”), vedeam în autor un omolog al profetilor și al tuturor celor ce, în vechime, indiferent cărei divinități se închinau, aduceau pe pământ de dincolo de eoni, reminescente ale logosului primordial. Zadarnic își declina calitatea de vizionar, de spirit care nu trăia în absolut, ci în lumea aceasta! Zadarnic se distanța de „marii inițiați”. Zadarnic scria că în epoca jurnalismului, „din munți nu mai coboară nici un Zaratuștra” și că dacă ar coborî, nu el ar fi ascultat, ci „reporterul care trăiește în miezul fierbinte al faptelor, care se află în permanent contact cu viața și vorbește oamenilor despre ea”. Nu puteam vedea în Geo Bogza decât un mesager al sacralului fie și păgân, un olimpiar pe care, întocmai ca pe „profetul” blagian „fantoma vremii nu-l atinge”. Contemplator al sferelor celeste, zugrav al unor priveliști terifiante din pământea Vale a plângerii, cel ce a scris *Cartea Oltului* îmi părea, irectificabil, ca un vizionar care considera fenomenalitățile din perspectiva eternității.

La construirea acestui portret a participat, se poate spune, și scriitorul însuși în măsură hotărâtoare, prin unele dintre succintele autoportretizări și – mai ales – prin creația sa. Din ceea ce rămâne din ce a publicat. Atribuindu-și, în prefața la versiunea ceată a *Cărții Oltului* (1969), o fire „iremediabil lirică, însetată de absolut și sublim”, Bogza își

mărturisește totodată propensiunea înăscută pentru contemplarea naturii:

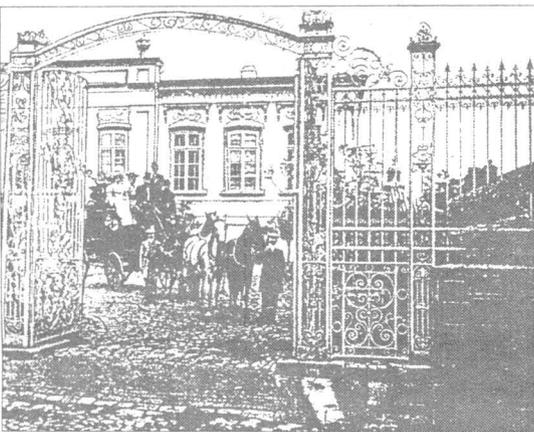
„Ca pentru atâtea rânduri de oameni din neamul meu, natura rămâne pentru mine – chiar privită din cele mai înalte turnuri ale fanteziei – marea carte a înțelepciunii. Sub stele și pe munți, între coordonatele infinitului și ale eternității, omul se regăsește cel mai sigur pe sine însuși, putând dobândi dimensiuni și sentimente monumentale.”

Contrazic această declarație pledoariile din alte texte – din deceniul al patrulea și de după 1944 – pentru angajarea civică, pentru militantism, pentru cultivarea jurnalistică? Este ea incompatibilă cu violențele din *Poemul investivă* și cu asumarea funcției de „paznic de far, cu sprânceană mereu încrunțată”? Cu asumarea funcției de străjer care „ține socoteala oricărei corăbii leșită în larg pe mările lumii”? Doar aparent. Vestejind, în tinerete, „literatura”, estetismul, „turnul de fildeș”, narcisismul, elogiul reportajului: „școală a vieții adevărate, prin care trebuie să treacă orice scriitor care vrea să fie un autor viu, „cel mai sensibil seismolog al vieții”, „menit să devină unul din instrumentele temute care va ajuta la marile prefaceri ale lumii”, punând, la maturitate o „distanță de netrecut”, o „distanță de prăpastie fără fund”, între el și toate soiurile de impostori „oricine ar fi fost să fie, oricât de sus-puși, orice rol ar fi avut, mai ales în cultură”, Bogza nu a dezavuat niciodată marea literatură, creația veritabilă; a respins doar literaturismul; nu a opus niciodată, principial, scrisului artistic un autentic fotografic, și un polemicism mărunț; contemplației o angajare limitativă, un militantism cu finalități imediate, pragmatice, fără orizont. „Exasperarea creatoare”, afișată ca sursă a debitului scriptic și ca lozincă a scrisului ce se refuza instalării în „cartea foliului” și se voia negația literaturii concepute ca „bălăceală în confortabil”, exasperarea aceasta nu a erupt

doar împotriva unei lumi, unei țări, unei categorii oarecare”, ci ca „o exasperare totală, organică”. O exasperare cosmică. „Sensul totalei și ineputabile exasperări era voința de neîncetată primenire și autoprimenire, refuzul oricărei inerții. În „revoluție permanentă”, în constantă ofensivă față de tot ce le părea a fi sclerozant în lume și în ei înșiși, junii veniți în publicistica anilor treizeci din mișcarea de avangardă – și „George” Bogza, cum semna atunci, mai patetic decât toți – profesor, asemenea dadaștilor, înainte cu peste un deceniu, o „exasperare pură”, dar una ce nu rămânea pur nihilism. Vizând „tot ce există” și „tot ce nu există”, exasperarea lor era implicit și „o exasperare împotriva exasperării”, altfel

operând, precum în Vechiul Testament Ieremia și Ezechiel, cu instrumentele absolutului și ale sublimului. Chiar *Cartea Oltului*, de altfel, este – potrivit specificării ductoriale – o „pictură dramatică și sfâșiată de mari nostalgii. Ea opune violenței și joscniciei, cruzimii și urii marea frumusețe a lumii”. Această carte nu e doar „biografia unui rău”, ci „un tratat de demnitate umană, inspirat din frumusețea și veșnicia lumii”. Celebrând imnic, extatic sau flagelând cu sarcasm, Geo Bogza își exercită mandatul da vates.

Și totuși...
La o conferință pe țară a scriitorilor s-a întâmplat să mă află, în sală, lângă el, la anunțarea rezultatelor votului pentru viitorul consiliu al Uniunii. Din timp, mi-a propus

București, casa Eliad, str. Mircea Vodă nr. 5

spus o exasperare ce nu trebuia să devină un „stil”, o convenție, o modă, ceva programatic. Stare autentică de spirit, ea se justifica prin necesitatea de a menține dinamica interioară, de a impulsiona permanent creativitatea. Cu alte cuvinte, implicându-se în „viața imediată” (sintagmă adoptată ca titlu al unei publicații), în materialitatea realului ambiant, în clocotul infernului cotidian, tânărul aprig scriitor nu renunța la „absolut și sublim”. Expansiv ca Whitman, sumbru și neiertător, ca Lautreamont, decis, asemenea lui Rimbaud, și „schimbe viața”, prin „dereglarea tuturor simțurilor”, el infiera totuși stricăciunea din lumea fenomenală imediată,

să notăm alternativ, spre a fi sigur că nu ne scapă nimic, numărul de voturi obținut de fiecare candidat. Aceasta, pentru ca să aflăm care era „raportul de forțe”. Și am notat, ambii, cu atenție. El, cu înfrigurare. Dumneataul Eul mă stimula și se autostimula. O asemenea frenezie electorală m-a contrariat. Nu reușeam să aduc la unison ținuta suverană (solemnă sau vehementă) a discursului bogzian cu pasiunea pentru ceea care, oricât era de important în conjunctura momentului, era, oricum, departe de a se constitui sub specia absolutului. Cu atât mai mult aveam să mă deconectez, după aceea, agitațiile scriitorului pe chestiuni mărunte, locale, efemere,

situările sale înverșunate, demersurile pătimăse, determinate de spiritul de grup. Cu toată afirmația sa că un „lup de mare”, nu concepea „să se târască prin mlaștini, după ce se luase de piept cu cicloanele”, nici „să lupte cu fântării, după ce pe umerii săi au poposit albatroșii”, să „vâneze mărunta pleșuvă, după ce a ucis-o monștrii oceanului”, autorul *Cărții Oltului* s-a cam vârat, la vârsta „înțelepciunii” în tărâțele micii lumi literare. Din fericire, implicările în certuri insignifiante, în răfuilei derizorii nu i-au afectat opera. Scrierul său a rămas curat. După *Cartea Oltului* nu a mai creat monumental, dar a scris pagini care, indiscutabil, rămân. N-a ridicat edificii, dar a făcut giuvaere. Câteva din scrierile sale din anii capitulării („contrastanți”, „anii împotriviții interbelici”) sunt tributare, evident, „măreției” false a „portilor” unui „socialism” ce era mai degrabă fascism, altele (precum o seamă de texte incluse în volumul *Paznic de far*) sunt caduce prin irelevanță: nevrednice după aprecierea autorului însuși, „să figureze nici în cea mai modestă broșură”. Excluzând tot ce e perimat în bibliografia literaturii bogziene, aceasta rămâne suficient de substanțială pentru a supraviețui epocii, a răzbate prin timpuri.

Timpul a și cernut, de altfel, opera „Paznicul de far” spulberând colbul, păstrând diamantele. În preajma echinoctiului, implacabilul Timp l-a eliminat pe Geo Bogza din sine, ca pe Iona chitil. Am putea spune că l-a aruncat în eternitate. L-a restituit integral propriei sale naturi. Izbăvit de învelșul trupesc, poetul marelui Orion a plecat – la propriu – în întâmpinarea celei mai fascinante constelații. Ori de câte ori, de acum înainte, vor privi spre acel „rege al constelațiilor din Septentrion” ce lunecă „peste lumi înghețate”, ori de câte ori vor contempla miracolul prin care

Octombrie urcă din nou peste grădini
Înalte-i catarge cu vârful de platină,
Și toată iarna, apoi, corabia de lumini
Deasupra lumii uimite se clatină,
citorii de poezie românească se vor gândi la Geo Bogza. ■

Metoda melancoliei

Ce pot astăzi făgădui celor ce, de m-aud, par a asculta un strein din altă epocă preardă doctrina smereniei în vâlmășag de târg;

Ce am putut făgădui cu orgoliul vârstei vulcanice, organist al febrilor frigiene: mâine veți bea miedul zeilor! mâine veți dăntui sub arcade regești împodobite cu roze!

Pentru a mă trezi fiu al vremilor îndoielii, făgăduind ce odată numirăm înțelepciune, negând deopotrivă matineele vizionarilor și amurgurile logice ale fraților cerebrali;

ca să aud mereu acel murmur: încă puțin să se adauge la ceea ce încă nu-i: amidon din tainici alb ori întunicii din Hades, ca să aud mereu acel murmur: încă un pic să se petreacă pătimirea prin filtre...

Ce făgădui-voi de-acum după atâtea metode, părelnice iluminări, astă seară, dacă nu însuși presimțul, unde crângul de corzi letargic încă îmbăiat în limfă de cristaline, unde zace-n sămânță cucuta socratică și cu ochii scâlțați în Pretimpuriu mierle pure adastă și imobile ca urnele...

*

*

Veni și întunecatul april. Ce cauți duh al meu sus pe terasele incurabililor pândind forța Domnului în suveici de rândunici; fața li se-alungește ca în icoanele bizantine pe când pământul ierbos li se strecoară sub bandaje...

De ce aștepți s-auzi urne despectuite de sulfu cu acel zgomot formal al frânturii unei fraze, în loc să contempli, albe ca limfa socului, gleznelor

fetele

și să nu mai dorești nimic?.

Ori pândești în geamurile geamgiilor și în vitraliile gnostice marele arbor al hranei scâldat în triluri și sânge ca și când cuvântul n-ar fi născut și mătșorii de salcie și zbenghiul copiilor prin rămuriș...

Trupul mai turbur mi-l lași în circuit elementelor bătut de toate nevoile, scâncind ca un babuin melancolic, trupul mai singur ascultându-și vecele plămânilor cum vântură zgură și ascuns în strălucirea neagră a Invizibilului din

cuvânt

știi că tânguirea arzătoare pururi lăuntricul vieții va fi; însă doar cățiva s-o audă...

Paul GON

Acum patruzeci de ani, a murit Stalin. Dar stalinismul?

Dimitri Volkogonov este primul istoric sovietic care a avut acces la toate documentele legate de Stalin. Ca urmare, a scris o carte în care încearcă să arate chipul ascuns al dictatorului. „Nici un alt om de pe lume n-a reușit și nici nu va reuși să distrugă milioane de ființe umane și pentru asta să primească, în schimb, adorația oarbă a altor milioane de oameni”, scrie Volkogonov. Revista franceză „L'Événement du Jeudi” i-a luat recent un interviu, în dorința de a limpezi oarecum misterul „fascinației” pe care dictatorul a exercitat-o.

L'ÉVÉNEMENT DU JEUDI: Stalin a murit în 5 martie 1953. La începutul cărții dumneavoastră, scrieți că circumstanțele acestei morți sunt simbolice pentru sistemul pe care-l instaurase. De ce?

DIMITRI VOLKOGONOV: Stalin crease un imperiu cu o putere uriașă. În care totul se desfășura conform unor planuri dinainte stabilite. Totul, cu excepția cazului în care el ar fi căzut victimă unui atac cerebral. În timp ce agoniza, prăbușit de dușumeaua camerei sale, nimeni nu se afla alături de el. Alarmate de absența oricărui semn de viață, gărzile au îndrăznit, totuși, să intre. Dar nici măcar ele nu aveau dreptul să cheme doctorii. Le trebuia un ordin personal din partea lui Beria. Ori acesta parcă dispăruse. A fost căutat mult timp până când a fost găsit. Astfel, abia după unsprezece ore, doctorii au ajuns la Stalin. Dacă ar fi sosit mai devreme, probabil că dictatorul ar mai fi trăit încă vreo câțiva ani. Ca o ironie a istoriei, acest simțit-dumnezeu care, cu un singur ordin, ar fi putut deporta milioane de oameni, n-a putut primi ajutor la timp. S-a stins după o lungă și groaznică agonie, întimpai ca aceea pe care o va cunoaște imperiul construit de el.

— „Iar dacă Stalin e mort, în schimb, stalinismul trăiește” scrieți dumneavoastră. Ce înțelegeți prin asta?

D.V.: În momentul de față, primesc în jur de patruzeci de scrisori pe zi. 30% din ele provin de la conservatori, care iau în mod furibund apărarea ideologiei staliniste. Cred că în societatea noastră există un procent de 15 - 20% de oameni care consideră marele sistemul stalinist. „Dacă nu ne cramponăm de aspectul represiv al regimului, spun ei, tot restul acțiunilor sunt remarcabile.” Ei nu înțeleg, sau nu vor să înțeleagă, că marile realizări în domeniul științific, economic, militar, înfăptuite sub Stalin sunt legate în mod indisolubil de sistemul de teroare pe care l-a instalat.

— Cu ocazia celei de-a șaptezeci și cincea aniversări a revoluției bolșevice, în noiembrie trecut, foarte mulți manifestanți, printre care mulți foarte tineri, dehălau cu portrete ale lui Stalin. Credeți că, pe măsură ce criza se adâncește în Rusia, cultul lui Stalin va crește în amploare?

D.V.: Nu cred într-o întoarcere a cultul lui Stalin. În schimb, este foarte adevărat că, pe cât ne adâncim mai tare în criză, pe atâtea neostalinisti își măresc numărul adepților. Aceștia cred în viabilitatea unei societăți totalitare și sunt de părere că trebuie să-i ajutăm pe Kadafi, Saddam Hussein și pe sărbi, visând să reconstruiască imperiul sovietic. Dacă vor ajunge din nou la putere, lumea occidentală va avea din nou de-a face cu un sinistru sistem militarizat.

— Fotografiele acelea de epocă în care se văd urmele unor chipuri șterse, fac parte, probabil, din acei „adevăr filtrați” despre care vorbiți în carte. De ce simțea Stalin nevoia să șteargă până și amintirea chipului adversarilor săi?

D.V.: După eliminarea acelor persoane, se dădea ordinul ca să dispară absolut toate lucrurile care ar fi amintit de existența lor. Pe scurt, acele persoane deveneau moarte și din punctul de vedere al istoriei. Tatăl meu, de exemplu, a fost executat pentru că s-a găsit asupra lui o broșură a lui Bukharin. În legătură cu acest subiect, vreau să vă destăinui un secret pe care nu l-am divulgat încă nimănui. Recent, am avut acces la agenda de vizite a lui Stalin. Acolo erau consemnate toate intrările și ieșirile persoanelor care ajungeau la el. Or, eu am descoperit că, de fiecare dată când el decidea să se debaraseze de unul dintre conducătorii partidului, se întâlnea cu acesta în prealabil. Îl poți compara pe Stalin cu o pisică, căreia, înainte de a-și înghiți prada, îi place să se poace cu ea. Stalin adora să studieze comportamentul oamenilor înainte de moarte.

— „Cine, în zece sau douăzeci de ani, își va aduce aminte de acești netrebniți? Nimeni. Cine-i mai bine minte pe boierii ucși de Ivan cel Groznic?” S-a adevărit această teorie a lui Stalin?

D.V.: Stalin credea că odată eliminați, adversarii săi vor fi uitați. Și, într-o anumită măsură, avea dreptate. Memoria umană nu poate păstra totul. Ați putea de exemplu, să-mi enumerați prenumele tuturor străbunicilor dumneavoastră? Sigur, Stalin n-a avut cum să prevadă că va veni o vreme în care nenumărați

oameni din Rusia își vor dedica eforturile tocmai pentru a nu se uita crimele pe care le-a comis. Eu, de exemplu, am găsit un dosar care conține numele a 5000 de militari. Pe baza acestui document, sunt în măsură să spun exact datele când au fost arestați și executați.

Revista „L'Événement du Jeudi” ia de asemenea interviuri nepoților lui Stalin.

Unul dintre ei este militar de carieră, celălalt regizor de teatru. M-am păstrat numele bunicului său, celălalt și l-a schimbat. Iată ce cred ei despre celebrul lor bunici:

L'ÉVÉNEMENT DU JEUDI: Ce amintiri păstrați despre bunicul dumneavoastră?

EVGHENI JUGATCHVILI: M-am născut în 1936. Aveam abia 17 ani când a murit Stalin. El n-a purtat niciodată prea mult interes membrilor familiei sale, mi-aduc aminte doar că-l vedeam cu ocazia defilărilor din Piața Roșie.

— Ce sentimente vă inspira pe vremea aceea? E.J.: Eram fascinat de el. De fapt, niciodată n-am avut despre el decât o părere foarte bună.

— Tatăl dumneavoastră, Iakov, ce credea despre el?

E.J.: Eu aveam doar 4 ani, în 1941, când a plecat pe front, așa că n-am știut niciodată ce credea despre Stalin. Ceea ce pot spune, însă, e că toți ceilalți membri ai familiei mele au vorbit întotdeauna cu respect și dragoste despre el. Stalin, cred că-și iubea fiul. Când a aflat de moartea sa tragică, și-a invitat un prieten să bea vin cu el și să mănânce pâine, cum cere tradiția georgiană, apoi a spus: „Nemții l-au ucis pe fiul

bunicul dumneavoastră este răspunzător de moartea a milioane de oameni?

E.J.: Am aici un document care specifică numărul celor arestați și ucși începând din 1936. Vă pot demonstra că, între octombrie 1936 și septembrie 1938, judecătorii civili și militari au condamnat și executat 30.000 de persoane. Istoricii care pretind că Stalin a ucis peste 20 de milioane de cetățeni sovietici sunt niște mincinoși. Aceste persoane au fost împușcate înainte de 1936, din ordinul conducătorilor sioniști, care ocupau 97% din posturile de conducere din guvern, la ministerul afacerilor externe și la N.K.V.D. Ca și în Armata Roșie. Aceștia sunt cei pe care Stalin i-a eliminat cu precădere în epurările din 1936 și 1937. Bineînțeles, printre ei s-or fi strecurat și nevinovați, dar țara asta e atât de mare! Micile stângăcii erau inevitabile.

— Cum vă explicați faptul că Stalin continuă să rămână foarte popular în anumite medii ale populației ruse?

E.J.: În timpul epocii staliniste, țara noastră era o mare putere, respectată peste tot, iar toate popoarele ce formau U.R.S.S. trăiau în bună înțelegere. Produsul național brut creștea în fiecare an cu 20%, iar noi eram în apogeul progresului tehnologic. Dacă Stalin ar mai fi trăit, am fi depășit Statele Unite. În plus, toate victoriile militare ale țării noastre sunt legate de numele său. Iată de ce atâtția oameni continuă să creadă în el.

L'ÉVÉNEMENT DU JEUDI: Ce amintiri păstrați despre bunicul dumneavoastră?

meu georgian”. Și a rămas tăcut toată seara.

— E adevărat că Stalin a preferat să-l lase pe nemți să-l tortureze pe fiul său, decât să-l elibereze în schimb pe generalul von Paulus, așa cum îi propusese Hitler?

E.J.: Stalin nu avea cum să-și salveze astfel fiul, pentru că era vorba de un război între două mari state. Dacă ar fi acceptat târgul, asta ar fi miniat moralul trupelor sale. N-am nici un reproș să-i fac din acest punct de vedere. Nu e prima oară în istoria Georgiei că un tată își sacrifică fiul pentru patrie.

— Care-i sentimentul pe care-l trăiți, știind că

ALEXANDER BURDONSKI: M-am născut în 1941, la începutul războiului. Stalin n-avea timp de pierdut cu nepoții. Mi-aduc aminte că l-am văzut doar cu ocazia defilărilor militare din Piața Roșie. Mi-amintesc și ziua funerariilor sale. Mă aflam în sala unde era expus, la câțiva metri de coșciugul lui.

— Ce sentimente vă inspira Stalin, pe vremea aceea?

A.B.: Când eram copii, reprezenta pentru noi un soi de „Baba Iaga”. În folclorul rusesc, „Baba Iaga” e o vrăjitoare înspăimântătoare, cu păr lung, alb și cu dinți de lup. Mi-era frică de el, cum

îmi era și de tatăl meu, Vasili (cel de-al doilea fiu al lui Stalin, — n.r.). Când, în 1945, părinții mei s-au despărțit, tatăl meu n-a lăsat-o pe mama să-și vadă copilul timp de opt ani, adică până la moartea lui Stalin.

— Ce sentimente avea Stalin față de Vasili, tatăl dumneavoastră?

A.B.: Nimeni nu putea ști care erau adevăratele sale sentimente. Stalin era un mister pentru toată lumea. Ceea ce știu, însă, e că Vasili nu corespondea deloc imaginii fiului pe care și l-ar fi dorit Stalin.

— Adică?

A.B.: Vasili se considera un soi de D'Artagnan. Credea că tatăl său aparținea unei familii de figuri eroice. De aceea credea că totul îi este permis. Era convins că, orice ar face, marele bărbat va răspunde de faptele sale.

— Care au fost consecințele morții lui Stalin asupra vieții tatălui dumneavoastră?

A.B.: A fost arestat la douăzeci și una de zile după moartea lui, apoi a fost condamnat la opt ani de pușcărie. După câțiva ani, doctorii l-au spus lui Hrușciov că era foarte grav bolnav. Hrușciov a cerut să-l vadă. A plâns, când l-a văzut pe Vasili și i-a cerut iertare.

— Hrușciov a plâns?

A.B.: Da, pentru că Hrușciov îl cunoștea pe Vasili de când era copil. Nikita avea relații foarte strânse cu Aliouievii, familia bunicii mele pe linie paternă. Astfel, când a aflat că tatăl meu era bolnav, l-a eliberat imediat. I s-au restituit și toate privilegiile. Un apartament, o vilă lângă Moscova, o mașină, inclusiv gradul lui de comandant de divizie. Asta se petrecea în 1961. După ieșirea din închisoare, tatăl meu a reînceput să aibă un comportament extravagant și a fost din nou arestat. Atunci i s-a propus să trăiască într-un oraș pe care îl va alege, cu excepția Moscovei, Leningradului și Tbilisului. A ales Kazanul și a murit acolo după șase luni. Dacă a fost de moarte bună sau din alt motiv, nimeni nu știe!

— Ce înțelegeți prin „alt motiv”?

A.B.: Când m-am dus la funerarii, am remarcat niște urme ciudate pe încheieturile lui și pe obraz. U.R.S.S.—ul se bucura, pe vremea aceea, de o mare experiență în ceea ce privește eliminarea persoanelor „jenante”.

— Îți considerai pe tatăl dumneavoastră ca pe una dintre victimele lui Stalin?

A.B.: Fără îndoială. Ca și Iakov, ca și Svetlana, ca și mine și toate rudele mele.

— Ca și dumneavoastră?

A.B.: S-o luăm din nou de la capăt. Începând cu vârsta de cinci ani, am trăit timp de opt ani lângă tatăl meu, printre oameni foarte ciudați, fără să-mi văd mama. Apoi a venit congresul al XX-lea. Care a fost un eveniment ce a contat foarte mult în viața mea. Directorul școlii unde învățam mi-a declarat că va trebui să mă exmatriculez. Anumite persoane mi-au spus chiar, că voi fi arestat și spânzurat. În calitate de regizor de teatru, exercit o meserie publică. Un exemplu: un critic de teatru celebru mi-a văzut unul dintre spectacole și l-a întrebat pe directorul teatrului unde a găsit un regizor atât de bun. El i-a răspuns că eram nepotul lui Stalin. „Aha, asta schimbă toate datele problemei”, a zis el imediat.

— De ce v-ați schimbat numele?

A.B.: Mi l-am schimbat ca să îndepărtez bărfele. Sunt convins că un artist nu trebuie să poarte numele unui om politic.

— Cum vă explicați faptul că Stalin continuă să rămână atât de popular în anumite păături ale populației?

A.B.: E o problemă foarte complicată. Celebritatea e celebritate, chiar dacă este una rea. Cred că există o fascinație pe care o exercită răul. Prevert vorba, la un moment dat, de frumusețea diavolului.

— Ce senzație vă provoacă sentimentul că sunteți nepotul un om care a ucis milioane de ființe umane?

A.B.: Am sentimentul că nu am dreptul să fac rău nimănui. Nici nu-mi pot imagina că există ceva pe lumea asta care să mă facă să simt vreo simpatie pentru Stalin. Toată viața mea s-a scurs sub semnul acestui nume. Eu nu pot, de exemplu, să bat cu pumnul în masă și să urlu: „Tăceți din gură!”, pentru că sunt nepotul lui Stalin. Mi se întâmplă, uneori, să mă strig în timpul repetițiilor, dar știu că după aceea va exista întotdeauna cineva care să șoptească: „Are un caracter infect. I se trage de la bunicul-său!” Cu toate acestea, nu voi uita niciodată lucrurile pe care le-au făcut pentru mine cei care au suferit din pricina lui Stalin. De exemplu, profesora mea de teatru. Toată familia ei fusese decimată de Stalin și ea m-a tratat întotdeauna ca pe fiul ei, deși știa că sunt nepotul lui, deoarece îi plăcea sufletul meu. Ea mi-a spus într-o zi: „Stalin e Stalin, iar tu ești tu!” Asta m-a ajutat să mă debarasez de sentimentul de culpabilitate.

În românește de Radu BĂIEȘU,
după „L'Événement du Jeudi”

Basil MUNTEANU

Fantezii panteiste

Basil Munteanu este cunoscut în literatura română în principal prin lucrarea de referință, apărută în 1938, la Paris: „Panorama de la littérature roumaine contemporaine”, remarcabilă exegeză ce abordează cu temeritate valorile clasice românești în contextul literar contemporan. Abia după război i-au apărut volumele *Permanențe franceze: De la Descartes la Girodoux* (București 1946) și *Constantes dialectiques en littérature et en histoire*. (Paris, 1967)

Recent, prof.dr. Eugen Lozovan, de la Universitatea din Copenhaga, și Ruxandra Shelden, de la Universitatea din Cleveland, au publicat, în primă ediție, poemele din tinerețe ale cercetătorului român, însoțite de o postfață a eruditului romanist danez de origine română, într-o carte intitulată „Ante saeculum. Fantezii panteiste”. (218 p.)

Florilegiul compus din 100 poeme, care are la bază un manuscris aflat în colecția Bibliotecii Institutului Român din Freiburg, i se adaugă traduceri realizate în 1927, 1929 din Charles Baudelaire, Horatius Flaccus, Francis Jammes, Leconte de Lisle și Alfred de Vigny. Este meritul incontestabil al prof. Eugen Lozovan și al colaboratoarei Ruxandra Shelden că au „exhumat” o parte din creația poetică a lui Basil Munteanu, „repunând astfel în circulație producția literară ignorată chiar și de cei mai apropiați admiratori ai maestrului”. Actualmente cei doi cercetători urmează să pună în valoare volumele „Permanențe românești”, „Discursuri și portrete”, „Hommage à Basil Munteanu”, „Recherches de littérature comparée, Hélène Văcărescu et Basil Munteanu – parallèlement”, „Correspondance B. Munteanu”, „Permanențe franceze”, ediția a II-a.

Nicolae MAREȘ

Pace vouă

O, vino iar în nimb de tinerețe,
Cu zămbetul tău fraged și unic...
Luând trup de vis din taina amintirii
Răsai, ca vara roua'n vărf de spic...

O, vin Mântuitoare de durere
A negrei mele lumi, a tristei lumi
De noapte și restrîște, vino, vino,
Pe calea celor drepte s-o îndrumi...

De-un tânăr vis agale legănată
Grăiește pildă dulce și cu șart:
Doar va tăcea pustiul ăstui suflut
Gemând cum geme clopotul cel spart...

Te-oi asculta, ca basmele copiii,
Și n'am să plâng, atuncea, nici un strop,
Nu te-oi huli cu vorba și sărutu-mi
Nu-ți va întinde cupe de isop...

Ci-ți voi întinde brațe cuvioase
Slăvind puterea trupului tău mic
Și-ți voi ieși în drum cu osanale
Și n'mugurite ramuri de finic...

Norodul meu de gânduri negre
Îl voi găti în strai sărbătorec,
De-oi șterge – gingaș – dărele de lacrimi
Și-ți voi ieși în drum să – te slăvesc.

Tu să-l privești – zăbind vindecătoare –
Și să te miri de lumea asta nouă,
Apoi domol și trist să'nsemni o cruce
Și să grăiești ca'n basme: «Pace vouă»...
16 August 1919 Gura Teghii

Cântec nou...

Visez de-atâția ani un cântec, altul
Decât atâtea cântece cântate
Și nu mă'mpac cu gândul că și-acesta
Va fi un vis și-atât, un vis ca toate...

Un cântec nou și simplu și cuminte,
În care să mă văd ca'ntr'o icoană
Șmerelnică icoană din altarul
În care-mi plimb eu anii – pus pe goană –

Să-l port acolo'n sfințele adâncuri
Pe-atât de mult slăvit și drag – ca tine;
Și plânsul meu norod de gânduri negre
În fi-ce miez de nopți să i se'nchine...

Jertfînd tîmăia scumpă-a amintirii
În nopțile prelungi de'nchinăciune
Să-i cer – amant al țării fără nume –
Prea mult cerșita veșnica minune...
18 August 1919, Gura Teghii

Femeie

Margheritei Gautier

Femeie-ai fost? frumoasă'ntr-o frumoasă
Să te ridici din tina făr de-legii
Și să te-avâți pe culmile sublime
Disprețuind îngăduința «legii»?

Femeie? răsărind din vanul sbucium,
Ca o scânteie'n noaptea-adâncă-a firii,
Să fii precum n-a fost vre'odat' femeia:

Să străjui voia pătimașă a pornirii?

Să fii femeie și să'nduri amarul,
Nebună de'ndrăgire s'uiți de tine,
Să vrei suprema fericire-a lui, prin
chinu-ți,
Și să te-abată cel mai crâncen
din destine?

Femeie fiind să știi ce'nseamnă «mila»,
Și voia-ți să'nconvoaie îndrăgirea...
Prin «el» să suferi tu suprem disprețul,
Să'nduri să te'ngenuchie umilirea?

Femeie și să nu te'mbie banul,
Ci să-l jertfești pe'altarele iubirii,
Desfrăul cel mai hăd să piară'n zorii
Lucaefărului cel mai blând al firii?

Cum a putut să dăinuie scânteia
De adevăr, în trup menit să adormă
Tărât pe canapele și-n alcovuri,
Din fiecă surăs făcând o armă?

Tu, cea mai sfântă din martirele credinții,
Să svârle el în fața ta arginții
Ca preț al îndrăgirii voastre – care-i
mintea
Ce-ți va cuprinde nesfârșirea suferinții?...

Nu ești femeie tu... tu ești idealul
Neîntrupat vre'odat' în femei:
De-ai fi în fiecare dintre ele,
Noi, n'am fi oameni noi, noi am fi zei...

...Un imn'nălțând – strălucitor de
candid –
Iubirii cea mai sfântă-a ei cântare,
Și fiindcă-a fost frumos cum nu se iartă,
S-a prăbușit sfâșietor de'nduioșare...

Ai ascultat supremae insulte,
Te-ai prăbușit pierdut pe parchet,
Dar ai tăcut și nu'nțelese nimeni
Atâta jert'ă'n sbuciumu-ți discret...

Atâta înțelegere-a iubirii
N'a'nșuflețit nici-când vre'o'nchipuire:
De'neceri să prinzi te'nțunecă amarul,
Te'neacă crude lacrimi de uimire...

... În nesfârșiri de spațiu și de vreme
S'agit imensități de sorii, planete...
În urutir zadarnic își au rostul
Și se'nfiore, de-atâta sbucium bete...

Și iată că'n atâta aiureală,
Într'o fărâmă de țărână muritoare,
Țășnește o vâpaie de iubire
Ca o supremă încercare de negare...

Și-adânc uitându-se pe sine, tace,
Se străduie o clipă pentr'un alt și moare...
N'a înțeles- nimenia pe lume:
A fost un «fapt divers» ca ori și care...

«Murind prea greu lovită de alesu-ți
— «Orbit de fața'nșelătoare-a amăgelii –
«Ai dus cu tine-atâta gingășie și putere,
«O, tu, îndrăgostita de camelii»...

«Ai strălucit ca pururea fecioara
«O, pătimașă a iubirii mercenare, ...
«Tu, fiind purificată prin iubire,
«Ce scump plătești a ta răscumpărare»...

Sbucium

De unde dorul ăsta flușturat,
Cu truda și durerea lui și casna,
C'aș lua-o, așa, în largă lume, rasna,
Cu ochii'nchiși și umblet de lunatoc...

Și cum de s'a iscat în suflet golul
Ce mistuie credinți și doruri dărje?...
C'aș lua-o, așa, pribeag, proptit în cărje,
De unei lumi întregi i-aș da ocolul...

Departa... între cer și între mare...
Pe-o stâncă... biciundu-mi fața vântul,
Mi-ar smulge-atunci întinsul larg
cuvântul
Și cel dintău și ultimul: iertare...

SPORT

Sacul gol nu stă-n picioare

E vorba, desigur, despre Rapid, poziția echipei în clasament, de șoarecii care nu găsesc nimic de ros în casa de bani, despre naivitatea domnului Pascu în ziua când a trecut Podul Grant, și apoi despre galeria Rapidului. Pe Marcel Pușcaș nu-l pun la socoteală, fiindcă nu-l consider antrenor, ci crupier și carierist fără noroc. I-am spus, de altminteri, și-n alte rânduri, vorbe din Biblie: ia salcia ta și mută-te la alt mal de gărlă, fiindcă atât cât șezuși aici, noi plângem. Du-te, copile, cărare sprâncenată, și nu te uita-napoi, căci n-ai să vezi o lacrimă pe obrazul lui Mircea. Galeria rapidistă, care strigă cu îngâmfare că n-a fost membră de partid – și a fost! – nu cunoaște mila, ci blestemul, vorba-n dungă și insulta ordinară. La partida cu Electroputere (toți jucătorii, fără excepție, s-au bălăit ca niște amărăte de caracude inoatn- plăsu sau în hodogor), când o domnă de la tribuna-nță, sătulă până peste cap de mărlăniile azvărlite-n gura mare de un tinerel isteric, i-a zis: Isprăvește odată cu înjurăturile scârboase! „Ce răspuns credeți că a primit?”: „Auzi, fă, i-a-ntors-o derbedeul, scrie-n urice și zapise că n-am voie?” „Lăsați-l, doamna Aramă, s-a amestecat un vecin de bancă, nu vedeți că-i intelectual?” „Doamna Aramă? a rănit țembelul. Refuz, doamnă Aramă, să-mi colesc buzele pe trupul matală”. În clipa aia, pentru că nu l-a pocnit nimeni în moalele capului, am hotărât că dacă voi mai fi întrebare vreodată: ești rapidist? voi răspunde fără echivoc că sunt de orice nație nemernică vrei dumeata, numai rapidist nu! Cred că nicăieri ca în Giulești nu înoată atâția țapi jujuți în undelemlu măgărilor și al turbăciunilor. Știu că mi se va răspunde cu mojiții de genul: ete, mă, la asta, l-a pilit furia și sângele pe nări (sau) arde-l la tipse că-l străng dinți-n gură și se strămbă la noi. Nu-mi pasă. Am făcut pentru Rapid de o mie de ori mai multe lucruri bune decât toți scandalagii ăia la un loc. Eu am scris și i-am lăudat și i-am făcut legendari pe toți marii jucători din Grant de-a lungul unei perioade de aproape patruzeci de ani, iar cel puțin jumătate dintre mocofanii ăia n-au făcut altceva decât spume la gură. Mă ia cu frig pe la subțiori și cu dispreț nobil prin marginea inimii, când îi văd că nu-și șterg balele în nici-o împrejurare.

Rapidul trece prin vremuri grele, vremuri în care, vorba unui prieten, hoii fiind te descucri prost, dar prost dacă ești ce faci? Înainte de întâlnirile cu Inter Milano, Rapidul era o echipă de doi bani; după ce-au călcat-o în picioare Inter, Dinamo și mai ales Electroputere, nu mai dă nimeni pe ea măcar o centimă.

Cine sunt vinoați de starea actuală din Giulești? Mircea Pascu cel blând și naiiv? Poate. Principalul vinovat este, totuși, Marcel Pușcaș, cel plin de har ca broasca de păr, pe urmă niște politicieni domici de popularitate, dar cu buzunările cusute, apoi plafonarea jucătorilor (Țără, de pildă, e de multă vreme o buturugă uscată) și nu în cele din urmă, galeria care, în loc să-și vadă de mustării, pastramă de briceag, gutui, gulii, gogonele, varză roșie și gaz în lampă, s-a instituit cu de la sine putere în procuror, judecător și temnicer. Aud, și nu mă miră nimic, că deseori șefii ei cer bani ca să facă gât. Dacă-i adevărat, de ce vă mai cruciți că Rapidul s-a schimbat atât de repede într-o glumă proastă?

Fănuș NEAGU

București, mănăstirea Văcărești, o ultimă privire